

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

**ՆՈՐԻԵԳԱՅԻ ԲԱՐԵՐԱՐ
ՖՐԻՏԵՕՖ ՆԱՆՍԵՆԸ**

**ՅԵՂԱՍԴԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ
ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ ԱՐՄԻՆ
ԹԷՕՖԻԼ ՎԵԳՆԵՐԸ**

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 2** **Տիգրան Սուքիասեանի նորանոր յաջողութիւնները**
- 3** **Հայաստան՝ Աժ քնտրութիւններ**
Նաիրա Դայրումեան
Սուրէն Մուսայէլեան
- 5** **Սալեհ Եասին. Սիրահայի հայերին ոչինչ չի սպառնում**
- 12** **Թաւրիզի թեմական դպրոցի պատմութիւնից Աշոտ Մուրադխանեան**
- 16** **Շամլուի բանաստեղծութիւնը երկու թարգմանութեամբ**
- 18** **Նրանք գոյները չեն գանազանում**
- 20** **Ի՞նչ է ձգողական ուժը**
Արման Տ. Ստեփանեան
- 24** **Մարգանք**
Արման Տէր Ստեփանեան

Մշակութային եւ Հասարակական

Յոյս

Երկշաբաթաթերթ

Ե սարի, քիւ119, Ապրիլ 4, 2012,
1200 քուման
Հայաստանում 320 դրամ

- 8** **Հայ ժողովրդի բարեկամները**
- 8** **Նորեգացի բարերար Տրիտեօֆ Նանսենը**
- 10** **Պերմանացի լուսանկարիչ Արմին Վեզները**

Պ ա Ր Ա կ ե Ր Է Ն ք ա ժ ի Ն

2	Այս համարի հայերեն էջերում		առեւտրական ազատ գոտի		քնտրութիւնները Արփի Մանուկեան
4	Տատս ասում է իր պատմութիւնը բոլոր աշխարհին պատմեմ Լուսնի բոլոր ձեւերի ներքոյ	8	Հայաստանի բնակչութիւնը՝ անհանգստացնող թւեր	14	Կարօ Տէրտրեան Յովիկ Սինասեան
	Լէոնարդօ Ալիան	9	Թիֆլիսի Ռաֆայէլ՝ Յակոբ Յովնաթանեանը	15	4 բանաստեղծութիւն Զօրայր Միրզայեան
6	Հայաստանում	12	«Պայման»-ի նոր համրից՝ Ատրպատականի հայերը եւ Մեջլիսի վեցերորդ շրջանի		

<p>Յոյս</p> <p>Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտօնատէր՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝</p> <p>Քարմէն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայէլեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմէն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարգական Արման Տէր Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քաթրին Եաղուբի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճեն՝ 66495208</p> <p>hooyes@inbox.com www.hooyes.com</p>
---	---	---	--

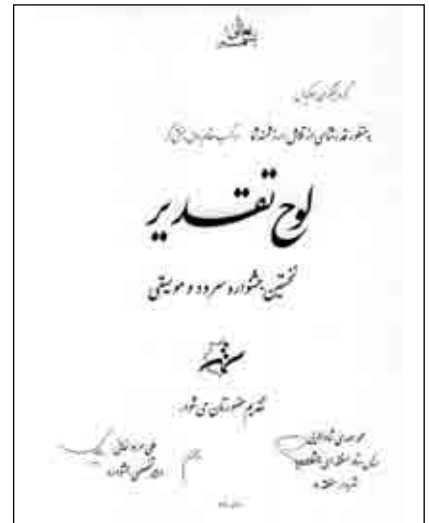
ԽՄԲԱՎԱՐ ՏԻԳՐԱՆ ՍՈՒՔԻԱՏԵԱՆԻ ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իրանահայ երաժշտագետ եւ խմբավար Տիգրան Սուքիասեանը վերջերս հանդէս է եկել նորանոր յաջողութիւններով: Նրա ղեկավարութեամբ «Սամին» իրանական երգչախումբը վերջին «Ֆաջր» երաժշտական փառատօնում հանդէս եկաւ «Վահդաթ» դահլիճում, որի համար էլ արժանացաւ մեծ գնահատանքի: «Սամին»-ը մասնակցել է նաեւ «Շամսէ» երաժշտական փառատօնին, որի

համար եւս գնահատագիր է ստացել: «Շամսէ» երգչախմբին ընկերակցում է դաշնակահար Ռուբէն Արզումանեանը:

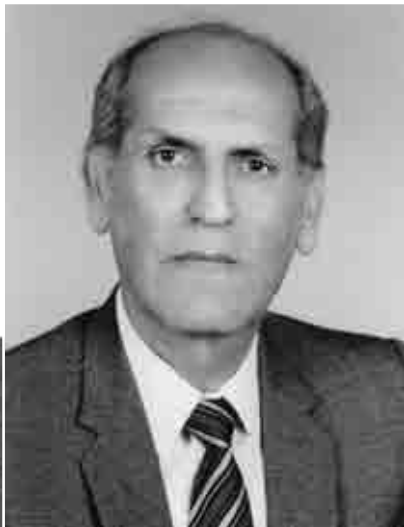
Տիգրան Սուքիասեանի ղեկավարած «Սամին» երգչախումբը կազմել է 2005 թականին՝ նոյնաճանաչ երաժշտական դպրոցի աշակերտներից: Երգչախումբը կատարում է դասական եւ ժողովրդական գործեր: Խմբում դատիարակել են բարձր որակի մենակատարներ:

Տիգրան Սուքիասեանը՝ որպէս «Կոմիտաս» երգչախմբի ղեկավար, արժանացել է ՀՀ սփիւռքի նախարարութեան գրաւոր գնահատանքին: Նա պարգևատրուել է ՀՀ մշակոյթի նախարարութեան Ոսկէ Սեղալով՝ «հայ երաժշտութեան զարգացման եւ տարածման

գործում ունեցած նշանակալի ավանդի համար»:

Սիրելի արւեստագէտին մաղթում ենք նորանոր նւաճումներ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 2012

ԱՐԴԻԱԿԱՆ Է ԴԱՐՁԵԼ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԹԵՄԱՆ

Նաիրա Հայրունեան

Հայաստանում խորհրդարանական ընտրությունների նախաշեմին արդիական է դարձել տնտեսական թեման, ընդ որում ոչ միայն ընդդիմադիր կուսակցությունները, այլև կոալիցիոն «Բարգաւաճ Հայաստանը» քննադատում են կառավարութեան տնտեսական քաղաքականությունը՝ անւանելով այն ծախողւած:

Մասնաւորապէս ցաւոտ է համարւում ներդրումների հարցը. անցած մի քանի տարիներին Հայաստանում փակւել են ներդրումային ծրագրերը, մասնաւորապէս, «ուճաճւած շինարարութեան» ոլորտում, սակայն դրանց փոխարէն ոչ մի նոր բան չի յայտնւել: Նախկին արտգործնախարարի, իսկ ներկայումս ԲՀԿ-ի ընտրացուցակում երկրորդ հորիզոնականում գտնուող Վարդան Օսկանեանի խօսքով՝ «վերջին չորս տարիների ընթացքում մենք ոչ միայն դոփել ենք տեղում, այլև մի շարք ուղղութիւններով յետընթաց ենք ապրել»: Նախագահ եւ իշխող կուսակցութեան առաջնորդ Սերժ Սարգսեանն, ըստ էութեան, արդարացնում է տնտեսական քաղաքականութիւնը համաշխարհային ճգնաժամով՝ յայտարարելով, որ Հայաստանին յաջողւել է դիմանալ, քանի որ բոլոր միջոցները ուղղւում էին բանկերի եւ ֆինանսական համակարգի փրկութեանը: Նա չի ժխտում, որ հնարաւոր էր աւելի արդիւնաւէտ գործել, սակայն ասում է, որ կարող էր աւելի վատ էլ լինել: «Ժառանգութիւն» կու-

սակցութեան նախագահ Րաֆֆի Յովհաննիսեանը խոստանում է 1,5 մլրդ դոլարի ներդրումներ ապահովել: «Սպասւում է Մեծ վերադարձ դեպի Հայաստան, որի շնորհիւ 5 տարւայ ընթացքում Հայաստանից մեկնողների ու վերադարձողների հաշւեկշիռը կը դառնայ դրական՝ տարեկան միջինը 100 հազար մարդ», - ասել է Յովհաննիսեանը՝ յաւելելով, որ դա կախւած է կառավարութեան ներդրումներ գրաւելու հնարաւորութիւնից: Անգէն աչքով Հայաստանում չեն երեւում ոչ միայն հէնց ներդրումները, այլև դրանց համար պայմանները, սակայն, ըստ տնտեսագէտների, ներդրումներին խոչընդոտում է ոչ այնքան այն, որ Հայաստանն աշխարհագրական առումով ռիսկային գօտի է, այլ այն, որ տնտեսութիւնը մենաշնորհային է, բացակայում է պետութեան կողմից ներդրումների

պաշտպանութիւնը: Վերջին մի քանի տարիներին Հայաստանում մի քանի դատաւարութիւններ են եղել՝ կապւած սփւռքահայ ներդրողների հետ: Մասնաւորապէս, կարելի է մշել ամերիկահայ բարերար եւ գործարար Նարեկ Յարթունեանի գործը, որին կալանքի տակ էին վերցրել հարկերից խուսափելու համար: Սակայն, ինչպէս պարզւեց, պատճառը Երեւանի ժամացոյցի գործարանի բաժնետոմսերն են, որոնք Յարթունեանից ուզում է խլել տեղի պաշտօնեաներից մէկը: Վիճակագրութիւնը հաստատում է, որ օտարերկրեայ ներդրումները Հայաստանի տնտեսութիւնում 2011 թ. կազմել են 1,65 մլրդ դոլար եւ նախորդ տարւայ համեմատութեամբ աճել են 6,3%-ով: Թէեւ աւելի քան 800 մլն դոլար են կազմել ուղղակի ներդրումները, այսինքն՝ դրամական փոխանցումները: Ընդ որում, այլ երկրներում հայաստա-

նեան ընկերութիւնների կողմից արած ներդրումները կազմել են 115,8 մլն դոլար, աճը՝ 22,4%: Այսինքն՝ նոյնիսկ տեղացի ներդրողներն են դուրս բերում կապիտալը: Ամենախոշոր ներդրողը շարունակում է մնալ Ռուսաստանը, որին բաժին է ընկնում անուղ-

ղակի ներդրումների կեսից ավելին՝ 338 մլն դոլար: Ֆրանսիան երկրորդ տեղում է՝ 100 մլն դոլար ցուցանիշով: ԱՄՆ-ը առաջին անգամ յայտնել է երրորդ խոշոր ներդրողի դիրքում՝ 43,8 մլն դոլար, նախորդ տարւայ համեմատ գրանցել է աճ 2,7 անգամ:

ԱՄՆ-ին յաջորդում է Կանադան՝ 31,7 մլն դոլար (22,1% աճ): Գերմանիան գրեթէ կիսով չափ կրճատել է ներդրումների ծաւալը եւ յայտնել հինգերորդ տեղում՝ 24,5 մլն դոլար ցուցանիշով:

ՔԱՐՈՉԱՐՇԱԸ ՀԵՌՈՒՍԱՏԵՍՈՒԹԵԱՄԲ

Սուրբն Սուսայէեան

Ութ կուսակցութիւններին եւ մէկ նախընտրական դաշինքին ներկայացնող կարճ տեսահոլովակներն ու տեսանիւթերը կը շարունակեն ցուցադրել Զանրային հեռուստատեսութեամբ ամէն օր՝ 18:00-ից սկսած, մինչեւ Մայիսի 4-ը ներառեալ՝ ընտրապայքարի մասնակիցներին տրամադրող անվճար եթերաժամի մասին օրէնսդրական համապատասխան դրոյթին համապատասխան: (Քաղաքական ուժերը կարող են օգտւել նաեւ վճարովի եթերաժամի հնարաւորութիւնից՝ իրենց խօսքն ընտրողներին հասցնելու համար:) Անցած օրերի տեսանիւթերը գրեթէ ոչնչով չէին տարբերում հինգ տարի առաջ ներկայացուած քաղաքական գովազդից: Տեսանիւթերից մէկում Զանրապետական կուսակցութեան առաջնորդ Սերժ Սարգսեանը երեւանում հանրահաւաքի ժամանակ, կրկնում է կուսակցութեան կարգախօսը՝ «Զաւատանք, որ փոխենք»: Նա խոստացել է մի քանի տարւայ ընթացքում Զայաստանում ապահովել ազատութիւնների «լրիւ ուրիշ» մակարդակ իւրաքանչիւր քաղաքացու համար: «Զաւատացած եմ, որ ունենալու ենք լրիւ ուրիշ մակարդակի արդարութիւն», - հաւաքածներից մի կին տեսախցիկի առաջ կրկնում է գործող նախագահի խօսքը: Իշխանութեան ներկայացուցիչներ, գործարարներ, մարզիկներ եւ այլ յայտնի մարդիկ իրենց աջակցութիւնն են յայտնել Զանրապետական կուսակցութեա-

նը: Մինչ այդ մեծահարուստ Գագիկ Ծառուկեանը մէկ այլ հանրահաւաքում կոչ է անում քւէարկել իր իշխանամէտ կուսակցութեան՝ «Բարգաւաճ Զայաստան»-ի օգտին՝ հնարաւորութիւն տալով ընտրութիւններից յետոյ լրիւ այլ կառավարութիւն ձեւաւորել: Իշխանական կոալիցիայի միւս անդամի՝ «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան ներկայացուցիչները պնդում են, որ իրենց անցած ուղին, այդ թւում՝ ներկայիս ԱԺ-ում օրէնսդրական գործունէութիւնը, իրենց դարձնում է կրկին խորհրդարան մտնելու ուժեղ յաւակնորդ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն ու Զայազային կոնգրես ընդդիմադիր դաշինքի միւս կարկառուն դէմքերը ժողովրդին յորդորում են արտագաղթը դադարեցնելու եւ Զայաստանը փրկելու համար «առաջնորդել խղճով», երբ քւէախցիկում լինեն, նոյնիսկ եթէ դրան են

վերցրել, եւ նրանց սպառնացել են իշխանութիւնները: «Ձեզնից պահանջում է քւէարկելիս առաջնորդել միայն սեփական խղճով», - ասում է նա: Նման ուղերձներ են հնչել նաեւ Դաշնակցութեան կողմից, որի առաջնորդը մարդկանց յորդորում է չկաշառել եւ չընտրել «հաստավիզներին» խորհրդարանում: Իսկ «Ժառանգութեան» առաջնորդ Րաֆֆի Յովհաննիսեանը «Ժառանգութեան» /«Ազատ դեմոկրատների» քարոզարշաւի օրհներգը ներկայացնող տեսահոլովակում (յայտնի երգիչներ Ռուբէն Զախվերդեանի եւ Յարութ Փամբուկչեանի կատարմամբ) ժողովրդի հետ խօսում է նաեւ պարի լեզուով: «Գալիս ենք նոր Զայաստան՝ միասին սարեր շրջելու», - ընդգծում է ընդդիմադիր առաջնորդը:

Աղբիւր՝ armenianow.com

ԵԱՍԻՆ ՍԱԼԵՀ. «ՍԻՐԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԻՆ ՈՉԻՆՉ ՉԻ ՄՊԱՌՆՈՒՄ» **Մեդիամաքսի բացառիկ հարցազրույցը սիրիական ընդդիմության** **առաջնորդներից մեկի հետ**

Եասին Ալ Չաջ Սալեհը սիրիացի գրող, հրապարակախօս եւ այլախոս է: Գրում է Սիրիային եւ արաբական աշխարհին վերաբերող թեմաներով: 1980 թ-ին՝ 19 տարեկան հասակում բանտարկւել է ընդդիմադիր կոմունիստական կուսակցութեան անդամ լինելու համար ու 16 տարի անցկացրել Թադմուր բանտում:

Այժմ ապրում է Դամասկոսում, սատարում է սիրիական ընդդիմութեանը: Այդ երկրում զարգացումների շուրջ նրա յօդածները հրապարակւում են The New York Times-ը, Լիբանանի The Daily Star-ը, մերձավոր արեւելեան Jadaliyya-ն:

- Ի՞նչը Սիրիա բերեց Արաբական գարունը՝ սոցիալական վիճակը, թե՞...

- Երեւի նկատել էք, որ յեղափոխութիւնները բռնկւում են հիմնականում այն երկրներում, որոնց ղեկավարները բռնակալներ են, ովքեր կառավարում են երկիրը տասնամեակներ եւ նպատակ ունեն իշխանութիւնը մահից յետոյ փոխանցել իրենց զաւակներին: Տարիներ շարունակ այդ երկրների ժողովրդի մտածողութեան մէջ առկայ է եղել այդ գաղափարը: Սա արտացոլւել է նաեւ երկրների ղեկավարների կառավարման ոճում ընդդիմութեան նկատմամբ ճնշումներ, արքաներին վայել ապրելակերպ, ՁԼՄ-ների անազատութիւն... Սիրիան հէնց այսպիսի կառավարման ձեւ ունեցող երկիր է, որտեղ ընտանեկան իշխանութիւնը շատ ուժեղ է: Բաշար ալ Ասադը իշխանութեան գալով՝ հիմնեց իր հօր ստեղծած կոշտ անվտանգութեան համակարգի վրայ, վերացրեց ընդդիմութիւնը ու սկսեց, այսպէս ասած, «տնտեսութեան ազատականացման» քաղաքականութիւն վարել:

- Դուք իսկապէ՞ս կարծում էք, որ ռեժիմի փոփոխութեան դէպքում Սիրիան կը դառնայ աւելի ժո-

ղովրդավար երկիր: Իսկ այդ պարագայում Եգիպտոսի օրինակը Ձեզ չի՞ վախեցնում: Այնտեղ յեղափոխութիւնը մէկ տարի առաջ է աւարտւել, բայց անհանգիստ վիճակը դեռ շարունակւում է եւ ստիպում մարդկանց գնալ Թահիր:

- Անիրատեսական կը լինի հաւատալ, որ Սիրիան շատ շուտով կը դառնայ դեմոկրատական սկզբունքներով առաջնորդող երկիր՝ «Բասա» կուսակցութեան 50 տարի իշխանութիւնից եւ Ասադների 42 տարի տւեած բռնապետութիւնից յետոյ: Դժար է, քանի որ սոցիալական դասերի միջեւ առկայ է հսկայ տարաբաժանում, գոյութիւն ունեն կրօնական եւ անջատողական ուժեր, թոյլ արտադրութիւն, քաղաքական էլիտան էլ ոչ այնքան նորմալ մակարդակի է: Դեմոկրատիայի կերտմանը մասնակցում են հասարակական գանգաւածներ, որոնք պայքարում են բռնապետութեան դէմ, ուզում են, որ երկրում հասարակութիւնն աւելի ազատ լինի: Ինքս գտնում եմ, որ յեղափոխութիւնը Սիրիայում կը բերի աւելի ազատ վիճակի, բազմակարծութիւնը կը գերիշխի, կը ստեղծւեն լաւ հնարաւորութիւններ քննարկելու սոցիալական, քաղաքական, օրէնսդրական խնդիրներ, բայց, այնուամե-

նայնիւ, կայուն դեմոկրատիան աւելի դժար գործընթաց է:

- Ասադի աջակիցները մեղադրում են ընդդիմութեանն Արեւմտաքի ձեռքին խաղալիք լինելու համար: Ի՞նչ էք մտածում այս մասին:

- Դէ, համակարգը միշտ ճիշտ է իր հակառակորդներին քննադատելիս... Սիրիայում յեղափոխութիւնը բռնկւեց առանց որեւէ արեւմտեան երկրի աջակցութեան, իսկ դրանից դեռ մէկ տարի առաջ նոյն արեւմտեան երկրների ու Ասադի ռեժիմի յարաբերութիւնները գնալով աւելի էին ջերմանում, ու այդ ժամանակ ոչ ոք չէր խօսում սիրիական ժողովրդի եւ ընդդիմութեան մասին: Այո, շատերն են այս յեղափոխութիւնը կապում արեւմտաքի աջակցութեան հետ: Ամէն դէպքում, ես համոզւած եմ, որ մօտ ապագայում այդ ուժերը փորձելու են ազդել սիրիական ընդդիմութեան վրայ, ու ամէն ինչ անելու են, որ այն ծառայի իրենց շահերին: Սա մի երեւոյթ է, որի հետ մենք բախւելու ենք շատ շուտով:

- Սիրիական ընդդիմութիւնը բազմատարր է, հիմնականում երկրից դուրս է գործունէութիւն ծաւալում: Չկա՞յ արդեօք անհասկացածու-

թիւն ընդդիմութեան տարբեր կուսակցութիւնների միջեւ:

- Երբ ընդդիմութիւնը ներկայացնող «Մուսուլման եղբայրների» գործունեութիւնն արգելեց Սիրիայում, սիրիացի այլախոհները բաւական խնդիրներ ունեցան երկրի ներսում: Յեղափոխութիւնից յետոյ, դժբախտաբար, շատերը հեռացան երկրից: Անցած տարի ստեղծեց Սիրիայի ազգային խորհուրդը, որը միաւորեց իսլամիստներին, սեկուլեարիստներին, լիբերալներին... Սիրիայի ազգային խորհուրդը մեծ աջակցութիւն է վայելում նաեւ երկրի ներսում: Ես ինքս որեւէ քաղաքական ուժ չեմ ներկայացնում, ես քաղաքական գործիչ չեմ: Աջակցում եմ յեղափոխութեանն իմ յօդւածներով ու ստեղծագործութիւններով:

- Թուրքիան փաստօրէն դաւաճանեց Ասադի ռեժիմին: Ձեր նշած Սիրիայի ազգային խորհրդի կենտրոնակայանը Անկարայում է գտնուում: Վերջերս էլ պաշտօնական Անկարան Ասադին համեմատեց Սլոբոդան Միլոշեւիչի հետ: Արդեօ՞ք սիրիական ընդդիմու-

թիւնն իսկապէս վստահում է Թուրքիային եւ նրա հետ հետագայում էլ համագործակցութեան յոյսեր է կապում:

- Իմ կարծիքով, մենք թուրքերին չվստահելու պատճառ չունենք: Թուրքիան միջազգային ասպարեզում լուրջ դերակատարում ունեցող երկիր է, իսլամական երկրի լաւ օրինակ, աշխարհիկ պետութիւն, որն իր քաղաքացիներին տալիս է բազմաթիւ քաղաքացիական արտօնութիւններ՝ մեր երկրի ու արաբական միւս երկրների հետ համեմատած:

Սիրիական ընդդիմութեան վիճակն այսօր այնքան էլ յարմար չէ, որ Թուրքիայի ամէն քայլի նկատմամբ դետալային կասկածատութիւն դրսեւորի, հակառակը, պէտք է գործել Թուրքիայի ու միւս երկրների նկատմամբ վստահութեան հիմքի վրայ: Սպասուում է, որ յեղափոխութիւնից յետոյ նոր կառավարութիւնը գործելու է Սիրիայի ազգային շահերից ելնելով, եւ այդ գործում համագործակցութիւնը թէ՛ տեղական եւ թէ՛ միջազգային տարբեր ուժերի հետ ցանկալի է:

- Իսկ ինչո՞ւ է Ռուսաստանը հրաժարում պաշտօնական մակարդակներում սիրիական ընդդիմութեան ներկայացուցիչների հետ հանդիպումներից:

- Ռուսները ցանկանում են ընդամենը կոսմոսիկ փոփոխութիւններ անել, իսկ ռեժիմը նոյնը պահել: Նրանք աջակցում են ռեժիմին ու համարում, որ ընդդիմութիւնն է պատասխանատու երկրում տեղի ունեցող բռնութիւնների համար: Սա իրականութեան կոպիտ խեղաթիւրում է: Ըստ իս, Ռուսաստանի մնացած տեսակէտի հիմնական շարժիչ ուժն այն է, որ այդ երկրի ռեժիմը էապէս չի տարբերում Ասադի ռեժիմից: Պատճառներից է նաեւ ռուսների՝ Արեւմուտքից վիրաւորած լինելը, եւ նրանք ամէն ինչ անում են, որ առաւելագոյն օգուտներ քաղեն ստեղծած իրավիճակից:

- Հետաքրքիր է, ի՞նչ պլաններ ունի Ալ Բաիդան Սիրիայի հարցում: Յիշենք, որ օրեր առաջ Այման ալ-Ջաւահիրին ուղերձում, դիմելով սիրիացի ժողովրդին, կոչ էր արել մահմեդականներին կռուել իրենց

սիրիացի եղբայրների հետ ազատութեան համար, հիւանդ եւ անջատողական ասադների ռեժիմի դէմ. «Վիրաւորած Սիրիան դեռ արնահոսում է, եւ մսագործ Ասադը անզուսպ է ու կանգ չի առնում...»: Շատերը կասկածներ ունեն, որ սիրիական ընդդիմութիւնը կապեր ունի Ալ Քաիդայի հետ...

- Ալ Քաիդան մեկուսացած է թէ՛ միջազգային, թէ՛ տեղական ասպարեզում, ու նրանք այսօր հնարաւորութիւններ են փնտրում ապացուցելու, որ դեռ գոյութիւն ունեն: Բայց Ալ Քաիդան չի ողջունել սիրիական յեղափոխութեան սկիզբը, ինչը չի կարելի ասել եգիպտոսի եւ Թունիսի դէպքում... Եւ Ջաւահիրի այս խօսքերն առաջին անդրադարձն են սիրիական յեղափոխութեանը, ու ինձ թւում է՝ դա տարօրինակ է ու կասկածելի: Այստեղ գործ ունենք ահաբեկչական խմբաւորման հետ, որը փորձում է իր համար ճանապարհ հարթել իբր թէ սիրիացի ժողովրդի պայքարին սատարելու միջոցով:

Կայ ինֆորմացիա, որ այս տարւայ սկզբին ազատ է արձակւել Ալ Քաիդայի պարագլուխ Մուստաֆա Սեթմարիան Նասարը (Աբու Մուսաբ ալ-Մուրիմ), ում Սիրիային էր փոխանցել ԱՄՆ-ը: Սա էլ է տարօրինակ:

Յեղափոխութիւնը մեր հասարակութեան առողջ լինելն է փաստում. այս գործընթացին մասնակցել են տարբեր սերունդներ, մահմեդականներ եւ ոչ մահմեդականներ, կանայք եւ տղամարդիկ... Ազատութիւնն է յեղափոխութիւնների հիմնական արժէքը, իսկ Ալ Քաիդայի գործողութիւնների հիմքում ընկած է վրէժը:

Ես ձեզ հաւաստիացնում եմ, որ սիրիական ընդդիմութիւնը կապւած չէ Ալ Քաիդայի հետ: Այլ հարց է, արդեօ՞ք կան անհատներ, որոնք շփումներ ունեն այդ կառոյցի հետ: Այ սա հարց է...

- Կարո՞ղ էք նկարագրել, թէ ինչ է կատարւում Դամասկոսում այս պահին... Սեզ հասել են լուրեր, որ մարդիկ վախից անգամ տանից դուրս չեն գալիս:

- Սովորական է ամէն ինչ, բայց ամէն դէպքում զգում ես վերահսկողութեան ծանր սուերը փողոցներում: Գիշերային երթեւեկութիւնը պակասել է: Այո, մարդիկ փորձում են ինչքան հնարաւոր է քիչ դուրս գալ փողոց... Աւելի ակտիւ են արւարձանները, դրանք են հէնց յեղափոխութեան ծագման օջախները:

- Հայաստանը շատ մտահոգ է Սիրիայում ապրող հազարաւոր հայերի ճակատագրով... Եթէ յեղափոխութիւնը յաղթի, Սիրիայում բնակող հայերի վրայ ճնշումներ կը լինե՞ն:

- Ի՞նչ պէտք է պատահի հայերին: Չեմ հասկանում, թէ ինչու է առաջացել այն մտավախութիւնը, թէ նրանք ճնշումների կենթարկւեն: Սա, կարծում եմ, անելորդ անհանգստութիւն է: Որեւէ մէկը հայերին որեւէ բանում չի մեղադրում... Յամենայն դէպս, ես նման բան չեմ լսել: Հայերն ապրում են այստեղ Առաջին համաշխարհա-

յին պատերազմից յետոյ: Նրանք լիովին ինտեգրւած են սիրիական հասարակութեանը եւ նրա մի մասն են կազմում:

- Կանխատեսե՞ք, խնդրում եմ, թէ ե՞րբ խաղաղութիւնը կրկին կը վերադառնայ Սերձաւոր Արեւելք:

- Ոչ մօտ ժամանակներս... Տարածաշրջանում դեռ քաղաքական եւ հոգեբանական ճնշումներ կը լինեն՝ մինչեւ հասարակութիւնները սովորեն նոր պայմաններին: Կան մի շարք խնդիրներ, որոնք միմեանց միջեւ պայքարից տարբեր ինչ-որ բան են: Բացի այդ, չմոռանանք արաբա-իսրայէլական հակամարտութեան մասին, որը չի լուծւի, մինչեւ Պաղեստինի անկախութիւնը չճանաչի: Իսրայէլն արաբական աշխարհում միշտ եղել է աներածութիւնների ու բռնակալութեան դաշնակից:

Ես սին Սալեհի հետ զրուցեց Նարինէ Դանեղեանը՝ յատուկ Մեդիամաքսի համար:

22 Փետրւար 2012

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԲԱՐԵԿ

Ժողովուրդների գլխին եկած մեծ արհաւիրքները, այդ թում մասնաճիւղի ցեղասպանութիւնը առաջին համաշխարհային պատերազմի օրերին, գալիս են ապացուցելու այն ցաւալի փաստը, որ մարդկութիւնը՝ որպէս ամբողջութիւն, չի յաջողել իրականացնել զանազան ազգերի զոյակցման երազանքը: Սակայն այսպիսի աղէտների ժամանակ մասն երեսան են գալիս անձուէր մարդիկ, որոնք իրենց համակրանքով եւ բարեգործութեամբ կարողանում են թեթեւացնել զոհերի ցաւը: Հայ ժողովուրդը Մեծ Եղեռնի ժամանակ ունեցել է իր բարեկամները, որոնք մինչեւ իրենց կեանքի վերջը շարունակել են օգնել նրան: Դրանց շարքին են նորեգացի բարերար՝ Ֆրիտեօֆ Նանսենը եւ գերմանացի գրող ու լուսանկարիչ Արմին Վեզները:

ՆՈՐԵԳԱՅԻ ԲԱՐԵՐԱՐ ՖՐԻՏԵՕՖ ՆԱՆՍԵՆԸ

Նորեգացի բեւեռախոյզ, օվկիանոսագէտ, ֆիզիկական օվկիանոսագիտութեան հիմնադիր, մարդասէր եւ հասարակական-քաղաքական գործիչ Ֆրիտեօֆ Նանսենը պաշտպանել է հայ ժողովրդի ոտնահարած իրաւունքները:

Նանսենը սովորել է Քրիստիանայի համալսարանի բնագիտութեան ֆակուլտետում (1897 թ-ից՝ կենդանաբանութեան պրոֆեսոր): 1888 թ-ին դահուկներով կտրելու անցել է Գրենլանդիան: Այնուհետեւ մշակել է Հիւսիսային բեւեռ հասնելու նախագիծ. իրագործել է իր կառուցած «Ֆրամ» նաւով, որի համար ընտրել է Սանկտ Պետերբուրգի ԳԱ պատուաւոր անդամ: Նորեգիայի՝ Շելդիայից անջատելուց (1905 թ.) յետոյ նշանակել է Մեծ Բրիտանիայում Նորեգիայի դեսպան: Առաջին աշխարհամարտի (1914-18 թթ.) աւարտից յետոյ, որպէս Ազգերի լիգայի գերագոյն կոմիսար, Նանսենն զբաղւել է ռազմագերիներին հայրենիք վերադարձնելու եւ գաղթականների խնդիրներով: Օգնութիւն է կազմակերպել Պոլովժիէի սովետական համար (1921 թ.):

Նանսենի հասարակական գոր-

ծունեութեան մէջ կարեւոր տեղ է գրաւել հայաստան աշխատանքը, ջանքերը Հայ դատի արդարացի լուծման եւ հայ գաղթականների դրութեան բարելւման համար: Նա խստագոյնս դատապարտել է սուլթան Աբդուլ Համիդ II-ի եւ երիտթուրքերի կազմակերպած հայերի ցեղասպանութիւնը: Նանսենը մեծապէս օգնել է գաղթականներին. բազմահազար հայ փախստականներ ստացել են «Նանսենեան անձնագրեր», որը մասամբ թեթեւացրել է նրանց դրութիւնը: Առաջարկել է պայմաններ ստեղծել հայ գաղթականներին Խորհրդային Հայաստան հայրենադարձնելու համար, գլխաւորել է հայրենադարձութեան յանձնաժողովը (1925-29 թթ.):

Այդ նպատակով Նանսենն իր յանձնաժողովով 1925 թ-ի Յունիսին ժամանել է Երեսան, եղել է հանրապետութեան տարբեր շրջաններում, պարզել գաղթականներին ընդունելու հնարաւորութիւնները, մասնակցել Շիրկանալի (Շիրակի ջրանցք) բացմանը: Վերադառնալով Ժնև՝ Ազգերի լիգային ներկայացրել է զեկուցագիր, ըստ որի՝ օգնութիւն ցուցաբերելու

դէպքում Հայաստանը կարող է տեղաւորել 25-30 հզ. գաղթականի: Տեսնելով, որ Ազգերի լիգան դանդաղում է հայ գաղթականութեան հայրենադարձման հարցում, Նանսենն ինքն է մարդասիրական ուղիներով հայթայթել անհրաժեշտ միջոցներ եւ տրամադրել 7 հզ. հայ գաղթականների հայրենադարձութեան կազմակերպման համար:

Նանսենի բազմաթիւ յօդուածներ, զեկուցագրեր, ելոյթներ նւիրած են հայ ժողովրդի պատմութեանն ու Հայաստանին: 1927 թ-ին նորեգերէն հրատարակել է նրա «Հայաստանում» ծաւալուն գիրքը, որը թարգմանւել է անգլերէն ու ֆրանսերէն՝ «Հայաստանը եւ Մերձաւոր Արեւելքը», գերմաներէն՝ «Խաբւած ժողովուրդ» վերնագրերով: Ընդ որում, գրքի վրայ կարմիր տառերով գրւած է. «Մեղադրանք Անտանտի ու Ազգերի լիգայի դէմ»:

Մարդասիրական գործունեութեան համար 1922 թ-ին Նանսենին շնորհւել է Նոբելեան մրցանակ: 1938 թ-ին նրա՝ Գաղթականների միջազգային գրասենեակը նույնպէս արժանացել է Նոբելեան մրցանակի՝ «Նանսենեան անձնագր-

ԱՄՆԵՐԸ

րերի» ստեղծման համար: 1954 թ-ին ՄԱԿ-ի Փախստականների գծով կոմիսարիատը սահմանել է Նանսենի մրցանակ (սկզբում կոչվել է «Նանսենի մեդալ»). տրուում է 1955 թ-ից:

Նանսենի մասին նկարահանվել է «Աշխարհի խիղճը» (2009 թ.) ֆիլմը:

Երեւանում գործում են «Ֆրիտեֆ Նանսեն հիմնադրամը» (նախագահ՝ Ֆելիքս Բախչինեան), Ֆրիտեֆ Նանսենի անվան մանկատունը:

Նանսենի անունով կոչվել են փողոցներ եւ դպրոցներ Երեւանում, Դիլիջանում, Արմավիրում, Սպիտակում, Ստեփանավանում: Երկրաշարժից յետոյ Սպիտակ քաղաքում նորեգացիները Նանսենի թռան՝ ճարտարապետ Էյզիլ Նանսենի նախագծով 1989 թ-ին կառուցել են հիւանդանոց, որի բակում տեղադրվել է Ֆրիտեֆ Նանսենի կիսանդրին, Երեւանի Նոր Նորք թաղամասի զբոսայգում՝ «Նանսենեան անձնագրի» արձանը:

«Ֆրիտեֆ Նանսենի գործն Աւետարանի մարդկային թարգմանութիւնն է»:

Գարեգին Ա,

Ամենայն հայոց կաթողիկոս

«Նանսենի «Խաբւած ժողովուրդ» գիրքը կարիճի պէս իր պոչի մէջ խայթոց ունի, որը վիրաւորում է հաճկատարութիւնը բոլոր նրանց, ովքեր խոստացան աւելին, քան կատարեցին»:

«Թայմս» օրաթերթ,

Անգլիա

«...Կարեկցում են հայ ժողովրդին, որ խճճեց եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Նրա հա-

Նորեգացի բեռնախոյզ, օվկիանոսագետ, մարդասէր եւ հասարակաքաղաքական գործիչ Ֆրիտեֆ Նանսենը պաշտպանել է հայ ժողովրդի ոտնահարած իրաւունքները: Նա դատապարտել է երիտթուրքերի կազմակերպած հայերի ցեղասպանութիւնը եւ մեծապէս օգնել քաղաքացիական հայ գաղթականներին:

մար աւելի լաւ կը լինէր, եթէ իր անունը երբեւէ հնչած չլինէր եւրոպացի որեւէ քաղաքագետի բերանից: Սակայն հայ ժողովուրդը բնաւ չի կորցնում իր յոյսը: Նա յամառ, անխոնջ աշխատում եւ սպասում է, շարունակ սպասում:

Նա սպասում է մինչ օրս»:

Ֆրիտեֆ Նանսեն

«Այս մարդը (Նանսենը) իր ուսերին առաւ մի գործ, որը չհամարձակեց վերցնել խոշոր պե-

տութիւնների ոչ մի ներկայացուցիչ: Մենք՝ հայերս, միշտ կը սիրենք եւ կը յարգենք նրան եւ խորին երախտագիտութեամբ կը խոնարհուենք նրա՝ մի մարդու անւան առջեւ, որին ինքը՝ Բարձրեալն էր ուղարկել պաշտպանելու եւ ներկայացնելու մեր դատը»:

Լոնդոնահայ համայնք, 1930 թ.

ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ ԼՈՒՄԱՆԿԱՐԻՉ ԱՐՄԻՆ ԹԵՕՖԻԼ ՎԵԳՆԵՐԸ

Վեգներ (Wegner) Արմին Թեօֆիլ (Armin Theophil, 16.10.1886, Էլդերֆելդ - Վուպերտալ - 17.5.1978, Յոնոմ), գերմանացի գրող, հրապարակախօս: Սովորել է Բրեսլաուի, Ցիւրիխի եւ Բեռլինի համալսարաններում (1908-1913), ստացել իրաւագիտութեան դոկտորի աստիճան (1914): Սասնակցել է առաջին համաշխարհային պատերազմին: 1915-1916-ին գերմանական սանիտարական ծառայութեան կազմում յղել է Թուրքիայում, տեսել Տէր-Չոր (Դէյր էլ-Չոր) քլած բազմահազար հայերի ողբերգութիւնը, նրանց խոշտանգումները, լուսանկարել սպանդի շատ տեսարաններ:

Վեգները գրի է առել իր տեսածն ու ապրածը եւ լուսանկարների հետ մէկտեղ ուղարկել Գերմանիա՝ առանձին մարդկանց ու մամուլին: Սակայն դրանք չեն հրապարակւել: Յետագայում այդ նամակները եւ նոյն շրջանում գրած այլ նիւթեր ամփոփւել են

նրա «Անվերադարձ ճանապարհ» (1919) գրքում:

Վեգները ծաւալել է պացիֆիստական գործունէութիւն: Տարւելով սոցիալիստական գաղափարներով՝ հանդէս է եկել յեղափոխական բնոյթի հրապարակախօսութիւններով ու յօդածներով, 1919-ին խմբագրել է հրատարակել է «Դեր Օստեն» («Der Osten») առաջադիմական թերթը:

1919-ին Վեգները հրապարակել է բաց նամակ («Կտակ անպատում»)՝ ուղղւած ԱՄՆ-ի պրեզիդենտ Վ. Վիլսոնին, փաստերով հաստատել թուրք կառավարողների ծրագրած հայկական ցեղասպանութիւնը եւ խարազանել արեւմտեան իմպերիալիստ պետութիւններին՝ որպէս մեղսակիցների: «1915 թ. գարնանը, - գրել է նա, - երբ թուրքական կառավարութիւնը ձեռնամուխ եղաւ երկու միլիոն հայերի՝ երկրի երեսից ջնջելու իր հրեշաւոր ծրագրի իրականացմանը ...», «Չկար մէկը, որ

խանգարէր ... խելագարւած յանցագործների գործողութիւնները» (Wegner Ը. Չ., «Am Kreuzweg der Welten», էջ 224):

1921-ին Վեգները որպէս վկայ ներկայ է եղել Ս. Թեհլերեանի դատավարութեանը Բեռլինում, հաւաքել է սղագրական նիւթերը, գրել առաջաբան («Արդար վճիռ») եւ հրատարակել առանձին գրքով («Թալեաթ Փաշայի դատավարութիւնը...», 1921):

1922-ին հրատարակւած «Եիչ Արարատից» գրքոյկում, ներկայացնելով Չմիւռնիայի կոտորածները, Վեգները դարձեալ մերկացրել է Թուրքիայի կառավարող շրջանների հայատեաց քաղաքականութիւնը եւ արեւմտեան տէրութիւնների անտարբերութիւնը:

1933-ին, ֆաշիստների իշխանութեան գլուխ անցնելուց յետոյ Յիտլերին ուղղած բաց նամակում Վեգները դատապարտել է հրէական ջարդերը, բանտարկւել է, նետուել՝ համակենտրոնացման

ճամբար: 1934-ին փախել է Գերմանիայից եւ երկարատեւ չարչարանքներից յետոյ հաստատուել Զոռնում (Պերսի Էքշտայն անուան տակ): Վեզները մէկն է այն 250 գրողներից ու գործիչներից, որոնց գրքերն արգելել եւ այրել են ֆաշիստական Գերմանիայում:

Վեզները գրել է բանաստեղծութիւններ, պատմածքներ, էսէներ, նովելներ, ճանապարհորդական նոթեր, որոնց բնորոշ են մարդասիրութիւնը, եղբայրութեան գաղափարը, որեւէ ազգի հալածանքի մերժումը: Բանաստեղծութիւնների առաջին գրքոյկը հրատարակել է դեռեւս դպրոցական տարիներին: 1910-ին տպագրուել է «Արծակ բանաստեղծութիւններ» ժողովածուն:

Վեզները «Երկու քաղաքների միջեւ» (1909), «Լսիր իմ խօսքը, Աննա Սարիա» (1912), «Քաղաքների դիմապատկերը» (1917), «Հազար նպատակներով փողոցը» (1924) բանաստեղծութիւնների ժողովածուներում գերմանական գրականութեան մէջ ներմու-

ծել է մեծ քաղաքի թեման: Այդ թեման շօշափած է նաեւ նրա լաւագոյն վեպերում՝ «Խոստովանութիւն» (1922), «Մոնի կամ Աշխարհը ներքեւից» (1929): Վեզներին հետաքրքրել է արեւելեան թեման: Գերմանական գրականութեան մէջ նա առաջինն է ներկայացրել Արեւելքն առանց վարդագոյն երանգաւորման՝ «Երանութեան տանը» (1920), «Պատանի Զուսէյնը» (1921) եւ այլ պատմածքներ: Վեզների ստեղծագործութեան մէջ զգալի տեղ են գրաւում ճանապարհորդական նոթերը՝ «Աշխարհների խաչմերուկում» (1930), «Պատւի առնել» (1930, տպաւորութիւններ Սովետական Ռուսաստանից եւ Հայաստանից), «Մեքենաները տափաստանում» (1932), «Որս հազարամեայ երկրում» (1932):

1927-ին սովետական կառավարութեան հրաւերով Վեզներն իր կնոջ՝ արծակագիր Լ. Լանդաուի հետ այցելել է Մոսկւա, մասնակցել Զոկտեմբերեան յեղափոխութեան X տարեդարձի հանդիսու-

թիւններին, եղել Հայաստանում, հանդիպել իր հին բարեկամներին (Կարապետ Մելիք-Օհանջանեան, Յակոբ Զօրեան եւ ուրիշներ), որոնց հետ ծանօթացել ու մտերմացել էր Բեռլինում, 1918-1920 թթ.), Երեւանի համալսարանում դասախօսութիւններ կարդացել գերմանական նոր պոէզիայի եւ Զին Յունաստանի թատրոնի ու թատերգութեան մասին: Միաժամանակ միւթեր է հաւաքել հայերի մասին եռերգութիւն գրելու համար: Գործը մնացել է անաւարտ: Տպագրուել է միայն մի հատուած՝ «Պատանի Ադամը» վերնագրով: Վեզները վերստին Հայաստան է այցելել 1968-ին:

Մինչեւ կեանքի վերջը նա հետաքրքրուել է Հայաստանով ու հայերով, հանդէս եկել նրանց նւիրած յօւածներով, էսէներով, յուշերով: 1972-ին ԱՄՆ-ի տարբեր քաղաքներում լուսանկարների ցուցադրումով զեկուցումներ է կարդացել Մեծ եղեռնի եւ բարգաւաճող Սովետական Հայաստանի մասին:

ԹԱՐԻՉԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅԸ ԼԻՆԻԱՆ ՈՒ ՂԱԼԱՆ ՄԻԱՃՆՈՒՄ Է ԻՐԱՐ

Աշոտ Մուրադխանեան

(Թեմական դպրոցի նախկին սան, հետագայում ուսուցիչ եւ տեսուչ)

Ատրպատականի Հայոց Թեմական դպրոցի դերը շատ խոշոր եւ նշանակալի է եղել ոչ միայն Թաւրիզում կամ Ատրպատականում, այլ եւ ամբողջ իրանահայ կեանքում: Նա բարերար ազդեցութիւն է գործել՝ տալով հայրենասէր, գաղափարական, հանրային կեանքին նւիրած, հայկական միջնակարգ լրիւ կրթութիւն ստացած, հայ մշակոյթին հմուտ ուսուցիչներ, տեսուչներ, լրագրողներ, հանրային ու ազգային աշխատանքներին նւիրած անկաշառ եւ անխարդախ բազմաթիւ գործիչներ:

Այս գրութեամբ ուզում եմ ներկայացնել նրա կատարած երկու շատ կարեւոր դերի մասին, որոնք ամբողջովին վերաբերում են Թաւրիզի հայ կեանքին: Մինչ այդ հարկ եմ համարում համառօտ

կերպով ներկայացնել հին Թաւրիզը, որով աւելի ցայտուն կերպով երեւան կը գայ այդ երախտաշատ դպրոցի դերը:

Ինչպէս յայտնի է, Թաւրիզի հայութիւնը բնակւում է երկու իրար կից թաղերում՝ Բերդաթաղ (Ղալա) եւ Լիլաւա: Այս վերջինը տեղացի ազրբեջանցիների կողմից կոչւում է Լէյլաթաղ:

Բերդաթաղը կամ Ղալան Թաւրիզի ամենահին եւ մինչեւ օրս կանգուն հայաբնակ թաղն է. այսօր սակայն դժբախտաբար գտնւում է անշուք վիճակում. հայութիւնը այնտեղ շատ է նւազել. այդ թաղի հայերին բնիկներ կարելի է համարել, որոնք ունէին իրենց յատուկ բարբառը, որից այլեւս գրեթէ հետք չի մնացել: Հին օրերին այլ հայաբնակ թաղեր եւս գոյութիւն են ունեցել, որոնք ինչ-ինչ

պատճառներով շատ վաղուց այլեւս չկան. մի ժամանակ դրանց յիշողութիւնը հին թաւրիզեցիների մէջ, հայ կամ մահմեդական, պահած էր. դրանցից միայն երկուսի հետքերը դեռեւս մնում են. առաջինը՝ Մարալան թաղը իր Աստուա-

ծածին մատուռով ու այգիով, որը մինչեւ այժմ ուխտատեղի է հայերի համար. այնտեղ կան հին հայկական գերեզմաններ, տապանաքարերով կան առանց քարերի:

Երկրորդը՝ Թաւրիզի մեծ փակ շուկայի ծայրամասում գտնուող մեծ Մէյդան առետրական հրապարակի Սահաբբ-օլ-Ամիր մզկիթն է, որն ըստ աւանդութեան եկեղեցի է եղել. գիտակ անձինք որպէս փաստ մատնանշում են մզկիթի յատակագիծը եւ շէնքի կառուցածքը, ըստ որում դա եղել է յար եւ նման քրիստոնէական բազիլիկաների:

Երկրորդ թաղը, Լիլաւան, աւելի բազմամարդ է եղել անցեալում, ինչպէս նաեւ այսօր: Բնակիչները Ատրպատականի զանազան կողմերից, գլխաւորաբար Ղարադաղից եկած հայեր են եղել. երբեմնի զուտ հայաբնակ թաղերը, այսօր այլեւս նախկին պատկերը չունեն. հեռացողների տները զնում են տեղացի մահնեղականները եւ այժմ համարեա խառն են ապրում:

Թաւրիզի զոյգ թաղերի ընդհա-

Պատմութիւնը գրող յանձնախումբ՝ ձախից աջ՝ Նստածներ՝ Արամ Գառնէ, Աշոտ Մուրադխանեան, Տաճատ Պօղոսեան. Կանգնածներ՝ Հայկ Օհանեան, Արամ Մուրադեան, Վարդան Յարութիւնեան, Արմենակ Մելիք Աբրահամեան.

նուր եւ լայն գծերով նկարագրութիւնն անելուց յետոյ անցնենք բուն միւթին:

1-Չակառակ այն հանգամանքին, որ այս երկու թաղերն իրար կից եւ այսքան մօտիկ են եղել, թաղերի հայերի փոխարաբերութիւնները բարեկամական չեն եղել: Ոմանք այս անսիրտ վերաբերմունքը վերագրում են այդ թաղերում տիրապետող դիրք ունեցած մեր քաղաքական երկու կուսակցութիւնների միջեւ եղած հակամարտութեանը. սա ճշմարտու-

թեան միայն մի մասն է եւ վերաբերում է աւելի հետագայ ժամանակներին. ասացի որ Բերդաթաղի հայերը բնիկ են. ով գիտէ ո՞ր ժամանակաւանց հաստատուած. գուցէ եւ հին պատմական ժամանակաշրջանից, երբ Չայաստանը պետութիւն էր. Թաւրիզը գտնուելով պատմական Չայաստանի սահմանին շատ մօտիկ եւ լինելով վաճառաշահ մեծ քաղաք, Արեւելք- Արեւմուտք համաշխարհային այն օրերի իմաստով առետրի տարանցիկ մեծ ճանփի

Թեմական դպրոցի բազմամեայ տեսուչ Կարապետ Պիօնեանի 25-ամեայ յոբելեանական հանդէսից մի տեսարան, 1924թ. Թաւրիզում:

մի խոշոր կենտրոն, չէր կարող հայ վաճառականին կամ արհեստաւորին դէպ իրեն չգրաւել, որով կազմւել է Թաւրիզի հայ հին գաղութը եւ բարեկեցիկ կեանք է ունեցել. այս մտածումս արդարաց-

Ա.Հ.Թեմական դպրոցի 1927-28 ուս.տարւայ հոգաբարձական կազմը, ուսուցչական կազմը եւ ընթացաւարտները

նող փաստ կարող է ծառայել այն վկայութիւնը որ անում է մեր

պատմագիր Կիրակոս Գանձակեցին, ըստ որում Կիլիկիայի Յեթում թագաւորը Մունդուլիայից վերադարձի ճամփին, հիւր է մնում Թաւրիզի հայերի մօտ, մօտաւորապէս մի ամիս:

Հայրենիքից հեռու գտնուող հայերն իրենց հիւր արքայի պատւին եւ փառքին վայելող հիւրընկալութիւն ցոյց տալու համար պէտք է թաւրիզուին մեծատուն լինէին, որ կարողանային օտարութեան մէջ մեծարել հայ արքային եւ ինչու ոչ՝ նաեւ ողբալ իրենց պանդխտութեան եւ նւիրական հայրենիքի մեծ մասի բռնութիւնների ենթակայ եւ ոտքի կոխան լինելը, սելջուկ, թուրք, մոնղոլ խաժամուժի կողմից:

19-րդ դարու վերջին եւ 20-րդ դարու ակզբում, երբ թաւրիզում հայ մշակութային կեանքը վերելք էր ապրում, հայ քաղաքական կուսակցութիւններն սկսեցին թաւրիզում արմատաւորել. հնչակեանները՝ Ղալայում, դաշակցականները՝ Լիւալայում: Սկսեց բուռն պայքար, մինչեւ իսկ արիւն թափեց. զոյգ թաղերի ոչ բարեկամական յարաբերութիւնները խստացան, որը սակայն երկար չտևեց:

Թաղերի այս ոչ բարեկամական յարաբերութիւնները բացասաբար էին անդրադառնում թաւրիզահայ կրթական գործի վրայ: Լիւալան իր տարրական դպրոցից եւ մանկական պարտզից զատ օժտւած էր նաեւ միջնակարգ դպրոցով, Ղալան միջնակարգ դպրոց չուներ:

Երկու թաղերի ոչ բարեկամական յարաբերութիւնները, եւ Ղալայում միջնակարգ չլինելու իրողութիւնը, մտահոգել էր նաեւ ազգային բարձրագոյն իշխանութեանը՝ Թեմական Խորհրդին: Եւ ահա երկար խորհելուց եւ ծրագրեր կազմելուց յետոյ, որոշուեց է երկու թաղերի համար բանալ տարիներից ի վեր փայտալուծ թեմական դպրոց. այդ նպատակով գնում են երկու թաղերի միջեւ գտնուող մի ընդարձակ այգի իր պալատաման շէնքով ու հիմքը դնում Ատրպատականի Հայոց Թեմական-Կենտրոնական Դպրոցի, որն իր ծրագրով նոյնն էր, ինչ

Կովկասի մեր միջնակարգ այլ դպրոցները:

Այս նորահաստատ դպրոցը ոչ լիւալացի եւ ոչ Ղալացի հայինն էր, այլ ամբողջ Ատրպատականի հայերինն էր, ինչպէս եւ ողջ հայութեանը: Թեմական դպրոցում սովորել են բացի Իրանի զանազան քաղաքներից եկած տղաներ ու աղջիկներ, այլ նաեւ Կովկասից եկածներ:

Երկու թաղերի դպրոցներից եկած պատանի-ուհիները դիմում են նորաբաց դպրոցը, սկսում է սերտ շփում. իրար ճանաչում, ծանօթանում ու մտերմանում են: Կուսակցութիւնների միջեւ եղած հակամարտութիւնը եւս մեղմանում է մինչեւ այն աստիճան, որ հնչակեաններից կազմւած Հոգաբարձութիւնը Ղալայի մանկապարտզի եւ Արամեան դպրոցի համար ուսուցիչներ է հրաւիրում Լիւալայից:

Թաւրիզում գտնուող կրթական եօթ օջախներն էին դիմում կրթական տարիք ունեցող բոլոր աղջիկներն ու տղաները. դպրոցներից երեքը ազգային էին՝

- 1-Ղալայի Արամեան եւ Սբ.Աննայեան տարրական դպրոց
- 2-Լիւալայի Հայկազեան-Թամարեան վեցդասեան դպրոց, որ յետոյ դարձաւ տարրական
- 3-Ամերիկեան տղայոց դպրոց
- 4-Ամերիկեան օրիորդաց դպրոց
- 5-Ֆրանսիական Լազարիստների տարրական տղայոց դպրոց
- 6-Ֆրանսիական Օրիորդաց որբանոց-դպրոց
- 7-Ատրպատականի Հայոց Թեմական Կենտրոնական Դպրոց:

Ոչ ազգային դպրոցներն էին յաճախում հայ եւ աղբրեջանցի աշակերտ-ուհիներ, սակայն ճնշող մեծամասնութիւնը կազմում էին հայերը, որի հետեւանքով այդ դպրոցների վարչութիւնները հայ աշակերտութեան համար յատկացրել էին հայկական ծրագիր. աւանդուեցին հայոց լեզու, հա-

յոց պատմութիւն եւ հայ գրականութիւն:

2. Յիշւած բոլոր դպրոցների եւ յատկապէս Թեմականի ու Մեմորիալի դերը շատ խոշոր է թաւրիզի հայոց հին բարբառի վերանալու հարցում. Հազարաւոր տղայ ու աղջիկ ոչ միայն իրենց բարբառով չէին խօսում, այլ եւ գրական լեզուն տուն էին տանում:

Առանց դոյզն իսկ չափով միտում ունենալու մոռացութեան տալու կամ նսեմացնելու Լիւալայի նախկին միջնակարգի ունեցած երախտիքը թաւրիզի հայութեան կեանքում, պիտի շեշտել, որ Թեմական դպրոցն աւարտած սերունդները շնորհիւ իրենց նւիրեալ ուսուցիչների ունէին ազգային-մշակութային խորը եւ հաստատուն ըմբռնումներ. հէնց այդ երիտասարդ-ուհիներն էին, որ հիմնովին փոխեցին թաւրիզահայ կեանքը, ապրելակերպի նոր կարգ ու սարք մտցրին ընտանիքների մէջ, հայկականութեան առողջ ոգի ներշնչեցին իրենց շրջապատին եւ դա այն ժամանակներում, երբ հանուր հայութեան կեանքը բուռն վերելք էր ապրում երկու հատւածներում էլ:

Շատ հետաքրքրական կը լինէր թաւրիզի բարբառի ուսումնասիրութիւնը կատարել, բայց թուեց է թէ համարեա անկարելի է, որովհետեւ կենդանի խօսք չի մնացել այդ բարբառից. բացառութիւն կարելի է համարել երգիծական մի երկու պարբերականների մէջ լոյս տեսած զաւեշտական գրութիւններ:

Թեմական դպրոցը մեզ պարզեւած շատ եւ շատ բարիքներից զատ, վերոյիշեալ երկու հարցերում խոշոր եւ ակնառու դեր է կատարել եւ հանդիսացել է սատարիչ, որի հանդէպ երախտագիտական ջերմ զգացումներ պիտի տածել:

Աղբիր՝ «Պատմութիւն Ատրպատականի Հայոց Թեմական դպրոցի», Թեհրան 1981, տպր. «Ալիք»

ՇԱՄԼՈՒԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿՈՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՁՈՒԿԸ...

Ահմադ Շամլու

Ես կարծում եմ,
Որ չի եղել սիրտս երբեք
այսպես տաք ու
այսպես բոսոր:

Ես զգում եմ,
Որ մահաբեր այս գիշերայ
Վատթարագոյն վայրկեաններում
Չազարաւոր արեւների
Աղբիւր է իմ սրտից բխում՝
Վստահութեան համոզմունքից,

Եւ զգում եմ
Անյուսութեան այս աղուտի անկիւններում
Չազարաւոր անտառներ են
յանկարծ
ելնում:

* * *

Ո՛վ դու կորած վստահութիւն,
Ո՛վ փախուստի դու իմ ձկնիկ,
Ես ջրշեղջ եմ պարզ ու վճիտ՝
Չայելանման աւազանների լաբիրինթոսում:
Արդ, հրաշքով սիրոյ
Չայելանման աւազաններից

Դէպ ինձ
Գանձալ գտիր:

* * *

Ես կարծում եմ,
Որ չի եղել ձեռքս երբեք
Այսպես մեծ ու
Այսպես զւարթ:

Ես զգում եմ,
Որ կարմրաւուն արցունքներում իմ աչքերի,
Ինչ-որ երգի
Անմայրամուտ արեգակն է շնչում ահա,
Եւ զգում եմ,
Որ իմ սրտի բաբախումից՝
Երակներիս ամէն մէկում,
Չիմա, ինչ-որ քարաւանի

Արթնացնող զանգն է հնչում:

* * *

Մտաւ դռնից նա մի գիշեր,
Մերկ էր ինչպէս ոգին ջրի,
Կրծքում՝ երկու ձկնիկ,
Ձեռքում՝ մի հայելի.
Մամռարոյր էր վարսերը թաց
ու մամռահիւս:

Ես գոչեցի
Անյուսութեան անդաստանից.
-Ո՛վ իմ գտած վստահութիւն,
Այսուհետեւ չեմ թողնի քեզ...

Թարգմանեց՝ Նորվան

ՉՈՒԿԸ...

Ահմադ Շամլու

Ես մտածում եմ
սիրտս երբեք չի եղել
այսպես
կարմիր ու տաք

զգում եմ
այս մահաժին գիշերայ
ամենամուս պահերին
արեւի հազարաւոր աղբիւրներ են բխում
սրտումս
անկասկած

զգում եմ վիատութեան այս աղուտի
ամէն մի անկիւնում
հազարաւոր զւարթ անտառներ են
ծլում հողից
յանկարծ

ով դու կորած վստահութիւն
ով խուսափող ծուկ
Իրար մէջ արտացոլւած հայելիների ճահճում
ես պարզ մի լճակ եմ հիմա սիրոյ կախարդանքից
հայելիների ճահճուտներից մի ելք գտիր դէպ ինձ

Ես մտածում եմ
երբեք չի եղել իմ ձեռքը
այսպես մեծ ու ուրախ

զգում եմ աչքերիս մէջ
մի երգի անխաւար արեւն է խոր շնչում
կարմրագոյն արցունքի ջրվէժի փոխարէն

զգում եմ
իմ ամէն մի երակում
սրտիս զարկերի հանգոյն
հիմա
մի-մի քարաւանի արթնութեան
զանգակներ են զնգում

մի գիշեր
դռնից ներս մտաւ նա
մերկ
նման ջրի ոգուն
կրծքին երկու ծուկ
ձեռքին հայելի
թաց վարսերը մամռաբոյր
մամուռի պէս խաչի

Ես վիատութեան շենից գոռացի
ով զտած վստահութիւն
ես քեզ ձեռքիցս բաց չեմ թողնելու...

Թարգմանեց՝ Ռ. Ամիրխանեան

ماهی

من فکر می‌کنم
هرگز نبوده قلب من
اینگونه
گرم و سرخ:

احساس می‌کنم
در بدترین دقایق این شام مرگ‌زای
چندین هزار چشمه‌ی خورشید
در دلم

می‌جوشتند از یقین!
احساس می‌کنم
در هر کنار و گوشه‌ی این شوره‌زار یأس
چندین هزار جنگل شاداب
ناگهان
می‌روید از زمین.

آه ای یقین گم‌شده، ای ماهی گریز
در برکه‌های آینه‌لغزیده توبه‌تو!
من آبگیر صافی‌ام، اینک! به سبزه عشق!
از برکه‌های آینه‌راهی به من بجو!

من فکر می‌کنم
هرگز نبوده
به هر تیش قلب من
کنون
بیدارباش قافله‌یی می‌زند جرس.

احساس می‌کنم
در چشم من
به آبش اشک سرخ‌گون
خورشیدی غروب سرودی گشاد نفس!
آمد شبی برهنه‌ام از در
جو روح آب
در سینه‌اش دو ماهی و در دستش آینه
گیسوی عیس او خزه‌بو، چون خزه به هم.

احساس می‌کنم
در هر رنگم
من بانگ برکشیدم از آستان یأس:
«آه ای یقین بافته، بازت نمی‌بهم!»

ՆՐԱՆՔ ԳՈՅՆԵՐԸ ԶԵՆ ԶԱՆԱԶԱՆՈՒՄ

Ըստ վիճակագրության դաշտոնի զանգվածով (գունագարություն) հիմնականում տղամարդիկ են տառապում: Ո՞րն է պատճառը: Գենետիկները վստահեցնում են, որ տեսողական այդ շեղումները պայմանավորված են սպեկտրի (տարրապատկերի) կարմիր մասի ընկալման համար պատասխանատու գենի արատով: Այդ գենը գտնվում է X քրոմոսոմում եւ արտադրում է պիգմենտ, որը զգայուն է սպեկտրի հենց այդ մասի հանդեպ: Ինչպես յայտնի է՝ կանայք ունեն երկու X քրոմոսոմ, իսկ տղամարդիկ՝ մեկ X, մեկ Y: Այդ պատճառով էլ կանայք կարող են ի ծնե գունային շեղումներ ունենալ, եթե նրանց երկու քրոմոսոմներում էլ թերի գեներ յայտնվեն, ինչը շատ հազվադեպ է պատահում: Իսկ միայն մեկ քրոմոսոմի թերութիւնը բնականաբար աւելի տարածւած երեւոյթ է, այդ պատճառով էլ տղամարդիկ աւելի յաճախ են տառապում տեսողութեան այդ խանգարումով:

Երբ կանայք տարբերում են բոսորագոյնը, մորեգոյնը եւ ալ կարմիրի միւս երանգները, տղամարդկանց աչքին դրանք նոյն կարմիրն են երեւում:

Այնպէս որ չվիրաւորւեք, եթե «Սիրելիս, քեզ դո՞ւր է գալիս իմ վարդագոյն զգեստը» հարցին ի պատասխան լւեք. «Քեզ շատ են սազում կարմրաւուն երանգները»: Դա միտումնաւոր չէ: Բացի դրանից՝ տղամարդկանց հանդէպ այդ հարցում պէտք է ներողամիտ լինել նաեւ նրա համար, որ հենց կանանց պատճառով են տղամարդիկ դալտոնիկ ծնւում. չէ՞ որ X քրոմոսոմը որդուն փոխանցում է հենց մայրը, եւ եթե նա թերի գենի գաղտնի կրող է՝ որդին կը ծնւի

գունային տեսողութեան խանգարումներով:

Դալտոնիկներ ոչ միայն ծնւում են, այլեւ դառնում: Գունային ընկալումները կորցնել հնարաւոր է զանգոսկրի եւ ուղեղի վնասածքի, ծանր հարբուխի, կաթածի կամ ինֆարկտի հետեւանքով: Դալտոնիկները շատ են ալբինոսների շրջանում: Դա բացատրւում է աչքերի ցանցաթաղանթում մեկանիւն պիգմենտի անբաւարար քանակութեամբ: Գունային ընկալման ժամանակաւոր կորուստ հնարաւոր է նաեւ ինքնաթիռում, նաւի վրայ կամ ատոմէքենայում ուժգին տատանումների ժամանակ, ինչպէս նաեւ ընդհանուր կամ էլ տեսողական գերլարածութիւնից:

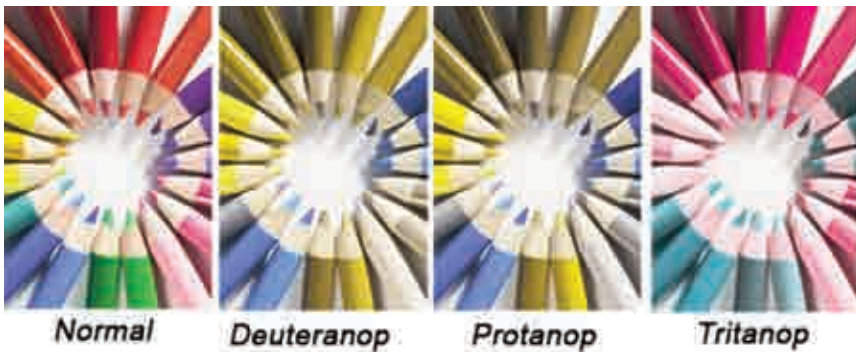
Ցանկացած դէպքում գունաընկալման բնածին խանգարումը հիւանդութիւն չի համարւում: Գոյների վատ զանազանումը տեսողութեան սրութեան վրայ ոչ մի կերպ չի անդրադառնում: Մարդը կարող է նոյնիսկ չենթադրել, որ որոշակի խնդիրներ ունի եւ այդ մասին պատահաբար իմանալ: Օրինակ անգլիացի Ջոն Դալտոնը, ով չէր զանազանում կարմիր գոյնը, մինչեւ 26 տարեկանը չգիտէր այդ մասին: Բանն այն է, որ դալտոնիկները մանկուց լսում եւ մտապահում են, որ խոտը կանաչ է, երկինքը՝ կապոյտ, արիւնը՝ կարմիր եւ գոյներն սկսում են անլանել ըստ այդ ընդունւած անւանումների: Պարզւում է, որ դալտոնիկները կարող են աստիճանաբար սովորել գոյները զանազանել ըստ վառութեան աստիճանի՝ դրանով մասամբ փոխհատուցելով իրենց տեսողական թերութիւնը: Ընդ որում դա այնքան յաջող են անում՝ միայն մասնագէտը կա-

րող է իսկութիւնը կռահել:

Այնպէս որ գունային բաւարար տեսողութեան բացակայութիւնը ողբերգութիւն չէ, այդ շեղումն առողջութեան վրայ չի անդրադառնում: Չէ՞ որ եթէ ինչ-որ մէկն ասենք երաժշտական լսողութիւն չունի, ապա միակ բանը, որից նա կեանքում կը զրկւի՝ կոնսերւատորիայում սովորելն է եւ երաժիշտի կարիերան: Գունային ընկալումների խանգարումներով տառապող մարդիկ լաւ են տեսնում, բայց մի փոքր այլ կերպ, քան միւսները: Նրանք կարող են չվախենալ տեսողութեան վատացումից: Դալտոնիկների մեծ մասը կարողանում են յարմարել եւ ապրել առանց մեծ բարդութիւնների:

Բայց ոմանց համար՝ օրինակ օդաչուների, գունային լաւ ընկալումը պարտադիր է, եւ ովքեր յաւակնում են ստանալ այդ մասնագիտութիւնը, պէտք է մասնագիտական ամբողջական հետազօտութիւն անցնեն՝ ներառեալ գունային տեսողութիւնը: Քիմիկոսի եւ էլեկտրիկի մասնագիտութիւնները նոյնպէս խորհուրդ չեն տրւում դալտոնիկներին՝ էլեկտրական լարերի կամ քիմիական ռեակտիւների գոյները շփոթելը կարող է վտանգաւոր լինել նրանց կեանքի համար: Տեսողութեան թերութիւն ունեցողների համար խնդրայարոյց են նաեւ նկարչի, բուսաբանի, բժշկի մասնագիտութիւնները:

Բայց գունային խառնաշփոթից ամենաշատը վարորդներն են տուժում: Մինչեւ վերջերս համարւում էր, որ չի կարելի դալտոնիկ լինել եւ մեքենայ վարել: Հիմա այդ օրէնքները վերանայել են: Յատուկ հրամանի համաձայն՝

այլեւս գոյութիւն չունեն մեքենայ վարելու սահմանափակումներ՝ գոյների մի մասը չզանազանող մարդկանց համար: Բացառութիւն են այն դէպքերը, երբ մեքենայի դեկին նստած մարդը տառապում է գունային լիակատար կուրութեամբ կամ եթէ նրա աշխատանքն առնչւում է ուղեւորափոխադրումների կամ էլ արժէքաւոր իրերի փոխադրումների հետ:

Դալտոնիկների ամենամեծ տոկոսն արձանագրւել է Չեխիայում եւ Սլովակիայում: Գիտնականներն այդպէս էլ չկարողացան հասկանալ այդ երեւոյթի պատճառը. այնպէս, ինչպէս առայսօր չեն կարողանում բացատրել նաեւ մէկ այլ երեւոյթ, թէ ինչու Ֆիջիի կղզիներում ու բրազիլական հնդկացիների շրջանում դալտոնիկներ գրեթէ չկան:

Իսկ ահա խաղաղօվկիանոսեան փոքրիկ Պինգելլապ կղզում իւրաքանչիւր 20-րդ բնակիչը բացարձակ դալտոնիկ է (համեմատութեան համար ասենք, որ աշխարհում դալտոնիզմի միջին տարածւածութիւնը 50 հազար մարդու հաշւով 1 դէպք է): Դա բացատրւում է նրանով, որ 1775 թ. փոթորկի ժամանակ կղզում ընդամենը 20 մարդ էր ողջ մնացել: Եւ դժբախտ պատահականութեամբ՝ նրանցից մէկը դալտոնիզմի գենի կրող է եղել: Դէնց նա էլ այդ գենը փոխանցել է սերունդներին, ովքեր այս կամ այն չափով արիւնակցական կապեր են ունեցել:

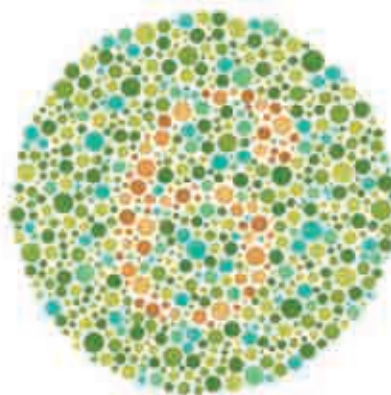
Պինգելապցիներն ընդհանրա-

պէս ոչ մի գոյն չեն զանազանում: Բացի դրանից՝ նրանց աչքերն ունակ չեն «սուր տեսողութեան», որն անհրաժեշտ է ընթերցանութեան կամ այլ մանրակրկիտ աշխատանքի համար, շատ զգայուն են արեւի վառ լոյսի հանդէպ: Ցերեկները նրանք ձգտում են շէնքերում լինել՝ կիսաստուերում, քանի որ դրսում նրանք պարզապէս ոչինչ չեն տեսնում: Նրանց մեծա-

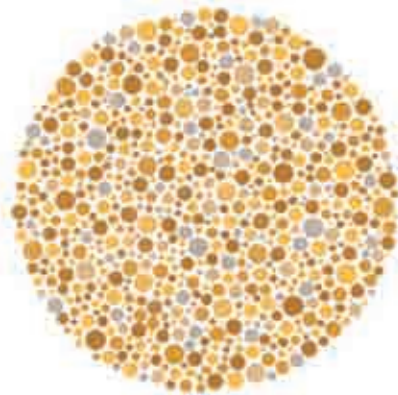
մասնութեան համար միակ մասշտաբի աշխատանքը գիշերային ձկնորսութիւնն է:

Ծանր վարակիչ հիւանդութիւնից յետոյ ռուսական բնապատկերի հայր Սաւրասովը եւս կեանքի վերջին տարիներին գոյները չէր տարբերում՝ իր վերջին ստեղծագործութիւնները նա յիշողութեամբ է նկարել: Դալտոնիկ է եղել նաեւ Վռութելը: Նման եզրակացութեան են եկել գիտնականները՝ վերլուծելով նրա նկարները, որոնցում գերակշռում են մոխրամարգարտագոյն երանգները: Մեծ նկարիչը տառապում էր կարմիր ու կանաչ գոյների ընկալման բացակայութեամբ:

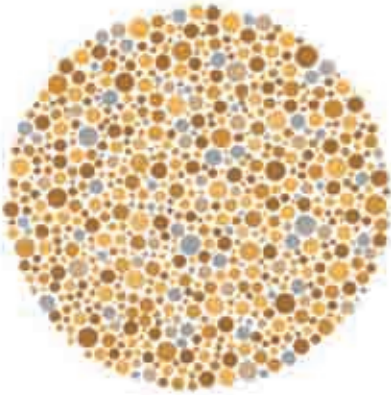
Աղբիւր՝ ԶՐՈՒՑԱԿԻՑ

Normal

Protanope

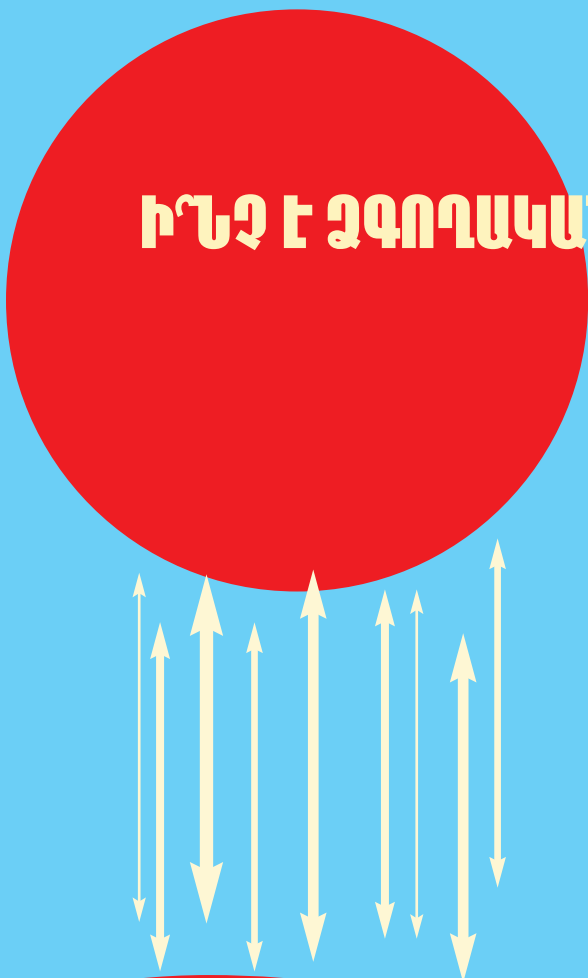
Deuteranope

Tritanope

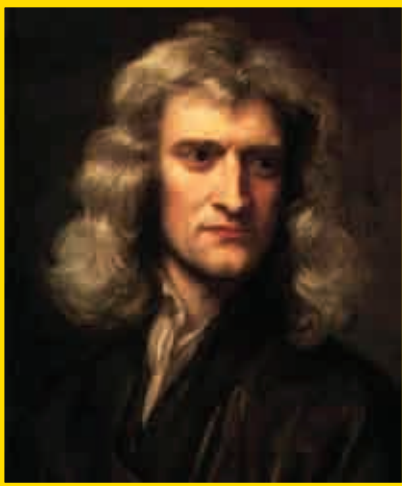
ԻՆՉ Է ՉԳՈՂԱԿԱՆ ՈՒՇԸ

Արման Տ. Ստեփանեան

Բոլոր մարդիկ ապրում են երկիր մոլորակի վրայ: Նրանք ամեն օր քնից զարթնում, ապա մեկնում են աշխատանքի, դրանից յետոյ վերդառնում են տուն եւ հանգստանում՝ պատրաստելով յաջորդ օրւայ իրենց գործերին: Սակայն դրանց մէջ շատ քիչ են նրանք, ովքեր երբեւիցէ մտածում են այն մասին թէ ինչն է պատճառը, որ իրենք կանգնած երկրագնդի վրայ: Այն, որ երկիր մոլորակը հարթ ու տափարակ չէ, այլ՝ կլոր, դարեր է, ինչ բոլորի կողմից ընդունւած փաստ է դարձել: Սակայն այն, որ ինչն է պատճառը, որ մենք եւ ինչպէս նաեւ բնութեան մէջ գտնուող բոլոր էակները ոնց որ ամրացւած լինենք

$$F = \frac{G m_1 m_2}{r^2}$$

Այսաք Նիւտոն, անգլիացի մաթեմատիկոս-ֆիզիկոս 17-18-րդ դդ. առաջինը նա ձեւաւորեց ձգողութեան օրէնքը, երկիր մոլորակի ձգողականութեան ուժի տեսութիւնը:

Ջեյմզ Մաքսուել, շոտլանդացի գիտնական 19-րդ դար. նա միաւորեց էլեկտրական եւ մագնիսական ուժերը, եւ ապացուցեց, թէ լոյսը էլեկտրամագնիսական ալիք է:

Ալբերտ Էյնշտէյնը 20-րդ դարի սկզբներում Շւէյցարիայում առաջ քաշեց Ժամանակի եւ տարածութեան յարաբերականութեան տեսութիւնը եւ հիմնադրեց յարաբերական ֆիզիկան:

գետնին, դա դեռ շատ հին ժամանակներից մարդուն հետաքրքրող հարցերից մէկն է եղել: Սակայն այս հարցին առաջին անգամ գիտական մօտեցում ցուցաբերեց մի քանի դար առաջ: 1687 թւականին անգլիացի մաթեմատիկոս Այսաք Նիւտոնը հրատարակեց մի գիրք Principia անունով: Գրքում նա առաջին անգամ ինչ որ մաթեմատիկական ֆորմուլաներով բացատրեց տարբեր մարմինների շարժումները: Այդ գրքում նաեւ նրան յաջողեց ինչ-որ կերպ բացատրել այն հետաքրքիր եւ խորհրդաւոր ուժի մասին, որը երկրագնդի վրայի բոլոր էակներին ու առարկաներին պահում է իր վրայ: Այս յայտնաբերութիւնը ունի մի հետաքրքիր առասպել: Ասում են թէ մի օր, երբ Նիւտոնը խնձորի ծառի տակ նստած վայելում էր իր օրը, մի խնձոր, պոկւելով ծառից, ընկաւ նրա գլխին: Դա ոչ միայն այսօր այլեւ՝ բոլոր ժամանակներում տեղի ունեցող մի հասարակ երեւոյթ է, սակայն

Նիւտոնի եւ բոլոր աշխարհի գիտութեան համար այն վերածեց ինչ-որ շրջադարձային կէտի: Ծառից պոկւած եւ գետին ընկած խնձորը տաղանդաւոր մաթեմատիկոսին մտածելու առիթ տւեց: Ինչո՞ւ խնձորը վայր ընկաւ: Ինչո՞ւ պոկւելուց յետոյ այն օտար ուղղութիւններով չզնաց,- Նիւտոնը հարցրեց իրենից: Հէնց այս երկու հարցի պատասխանը նրան հասցրեց ձգողական ուժի յայտնագործմանը: Նիւտոնին յաջողեց այս երեւոյթը այսպէս մեկնաբանել, թէ երկիր մոլորակը իր շրջապատում առկայ մասսա ունեցող բոլոր մարմինների վրայ ազդում եւ նրանց ձգում է դէպի իր կողմը: Նա այս ուժը անւանեց ձգողական ուժ: Այսպիսով նրան յաջողեց բացատրել թէ ինչու երկրագնդի վրայ ամէն ինչ ամրացւած է գետնի վրայ: Սակայն Նիւտոնի յայտնագործութիւնը դրանով չսահմանափակեց: Դրանից առաջ աստղագետներին յաջողել էր փաստել թէ երկրագունդը եւ այլ մոլորակները բոլորը

պտոյտ են կատարում Արեգակի շուրջ: Նիւտոնը մի յանդուգն քայլ արեց, ասելով թէ՛ այն ուժը, որը խնձորին ստիպում է գետին ընկնել եւ Գետնին ստիպում է պտոյտ կատարել Արեգակի շուրջ դրանք երկուսն էլ երկու տարբեր դրսեւորումներն են մէկ ընդհանուր երեւոյթից՝ ձգողական ուժից: Ըստ նրա ձգողականութիւնը այն ուժն է, որը երկու մասսա ունեցող գոյացութիւններ ցուցաբերում են իրար հանդէպ: Ինչքան երկու իրերի տարածութիւնը աւելի է փոքրանում, այնքան աւելի է մեծանում ձգողականութեան ուժը: Այսպիսով Նիւտոնն առաջին մարդն էր, ում յաջողեց բացատրել ձգողականութիւնը, ու նաեւ իրար միացնել երկու տարբեր իրականութիւններ մէկ անւան տակ:

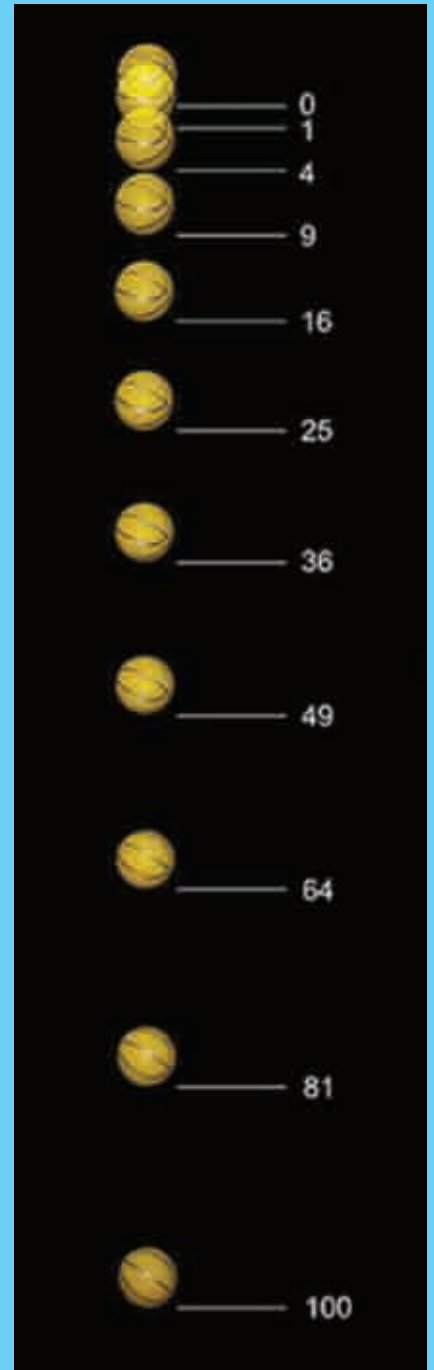
Մինչեւ 19-րդ դարի վերջերը, Նիւտոնեան հիմնւած օրէնքները իշխում էին որպէս այն ժամանակւայ ֆիզիկայի բացարձակ օրէնքներ: Նիւտոնեան օրէնքների վրայ հիմնւած ֆիզիկական կարողացել էր

բացատրել այն ժամանակակա աշխարհի գրեթե բոլոր երեւոյթները: Այն ժամանակ արդէն բոլոր մարդկանց եւ ինչպէս նաեւ ֆիզիկոսներին թուում էր թէ մարդուն յաջողել է բացատրել տիեզերքի բոլոր երեւոյթները: Այդ ժամանակներում ֆիզիկան համարուում էր գիտութիւն, որը սկսում է Նիւտոնի հիմնած շարժման օրէնքներից իսկ վերջանում է լոյսին եւ էլեկտրիկային վերաբերող տեսութիւններով: Սակայն 19-րդ դարի վերջին 30 տարւայ ընթացքում, գիտութեան առաւել զարգանալով, արձանագրուեց նոր եւ շատ զարմանալի փաստեր: Այս երեւոյթների սկիզբը կարելի է համարել էլեկտրական եւ մագնիսական ուժերի միաւորումը: Տասնեակ տարիներ ֆիզիկոսները փորձում էին հասկանալ թէ ինչ կապ ունեն այն ժամանակակա հենց նիւտոնեան ֆիզիկայի վրայ հիմնւած էլեկտրական եւ մագնիսական տեսութիւնները իրար հետ: Սակայն գիտնականների բոլոր ջանքերը, շոտլանդացի գիտնական Ջեյմս Մակսուելը խտացրեց 4 մաթեմատիկական ֆորմուլաների մէջ: Փաստելով, որ գոյութիւն չունեն էլեկտրականութիւնը եւ մագնիսականութիւնը որպէս երկու տարբեր երեւոյթներ, այլ՝ նրանք երկու տարբեր դրսեւորումներ են մէկ երեւոյթից, որը կոչւում է էլեկտրամագնիսականութիւն: Ապա նա փաստեց, թէ լոյսը էլեկտրամագնիսական ալիք է: Սա եւս համարուեց որպէս ֆիզիկայի մէջ մեծ յեղափոխութիւն:

Դրանից յետոյ գիտնականներից շատերը սկսեցին հետաքրքրւել տարբեր էլեկտրամագնիսական ալիքներով: Իսկ այս դաշտում հետազօտութիւնները պատճառ դարձաւ արտասովոր երեւոյթներ յայտնաբերել, որոնցից էին ռադիօակտիւ ճառագայթումները: Այս արտասովոր դէպքերը

զարմանալի էին այն պատճառով, որ չէին բացատրուում այն ժամանակակա ֆիզիկայով: Դրանից բացի լոյսի վերաբերեալ այլ փաստեր էին արձանագրուել, որոնք չէին բացատրուում: Այդ ժամանակներում Շւէյցարիայում բնակւող մի երիտասարդ ֆիզիկայի ուսանող Ալբերտ Էյնշտէյն անունով սկսեց մտածել լոյսի մասին: Նա, որ հիացած էր Մակսուելի գործերով հասաւ այն եզրակացութեան, որ լոյսը լրիւօրէն տարբերուում է աշխարհի տարբեր երեւոյթներից: Չնայած նրա կարծիքները եւ տեսակէտները շատ երեւակայական էին թուում բոլորին, սակայն նա յամառօրէն շարունակեց աշխատել իր տեսակէտների վրայ: Իսկ վերջապէս նրան յաջողեց 1905-ին հրատարակել 5 յեղաշրջող յօդւածներ: Այս յօդւածներում նա փաստեց թէ ոչ մի երեւոյթ չի կարող գերազանցել լոյսի արագութիւնը, իսկ ժամանակը եւ տարածութիւնը ոչ թէ բացարձակ, այլ՝ յարաբերական հասկացութիւններ են: Այսպիսով նա հիմնեց իր նոր ֆիզիկան, որն այսօր կոչւում է յարաբերական ֆիզիկա: Ըստ նրա տեսութեան մենք ոչ թէ ապրում ենք եռաչափ, այլ քառաչափ աշխարհում: Իսկ 4-րդ չափը դա ժամանակն է: Նիւտոնի մման, Էյնշտէյնն էլ իր յայտնաբերած օրէնքներով բացատրեց հին դարերից մարդկանց յուզող, ձգողականութեան ուժը: Ըստ նրա ձգողականութեան ուժը այն կորութիւնն է, որ մասսիւ երեւոյթները առաջացնում են քառաչափ տարածութիւն-ժամանակի վրայ:

Այսպիսով այս երիտասարդ գիտնականը, որը թէւս չէր աւարտել բարձրագոյն ուսումը համալսարանում, կարողացաւ բոլորին մի նոր, հետաքրքիր, բայց միեւնոյն ժամանակ առաւել իրական պատկեր տալ մեր տիեզերքից: Այսօր թէւս շուրջ մէկ դար

Գնդակի ազատ անկումը՝ ձգողականութեան ուժի ազդեցութեամբ: Այս պատկերը ստացւել է կէս վայրկեանում՝ ստորբոսկոպիայի միջոցով (20 ֆլաշ վայրկեանում արագութեամբ):

է անցել այն ժամանակակաից, այնուամենայնիւ Էյնշտէյնի տեսութիւնը եւ նրա բացատրութիւնը ձգողական ուժի մասին, լաւագոյն է համարուում այն երեւոյթից, որը դարեր շարունակ զբաղեցրել էր մարդու միտքը:

ՃԱԻԱԿՅԱԿԱՆ

Խոր վշտով համակրած մեր ցաւակցութիւնն ենք յայտնում պրն. Ալֆրեդ Մեիրաբեանին, կրած մեծ կորստի՝ իր մօր՝ Աղաւնի Աւանեսեանի ցաւալի մահուան կապակցութեամբ:

Լեւոն Ահարոնեան եւ «Յոյս» երկշաբաթաթերթի անձնակազմ

ԻՄ ՄԵԾԻԿԸ

Անցեալ տարի այս ժամանակ էր, երբ Ջատիկի սեղանին նստեցինք, իմ մեծիկը, մեզ օրհնելով, ուրախութիւն, յաջողութիւն ու առողջութիւն ցանկացաւ ամբողջ ընտանիքին: Սակայն այս տարի Ջատիկ է հասել ու մեզ մնացել է միայն նրա յուշերը ու տխրութիւնից ծանրաբեռնուած մեր սրտերը:

Արդէն ամիսներ կը լինէր, որ մեծիկս պայքարում էր հիւանդութեան դէմ, նա դժւարի դէմ կռւելը շատ լաւ գիտէր, քանի որ պայքարել էր իր ամբողջ կեանքը՝ առանց յուսահատուելու եւ առանց յոգնելու՝ չնայած որ աշխարհը շատ էր ծանրաբեռել նրա ուսերը:

Նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ իմ մեծ պապն յանկարծակի ու սարսափելի հիւանդութիւնից յետոյ մենակ թողեց մեծ մօրս ու իր հինգ զաւակներին, մեծիկը ծնկի չիջաւ ու սրտում թաղւած սէրը կիսեց զաւակների հետ, եւ իր կեանքը զոհեց յանուն նրանց:

Մեծիկս՝ չնայած որ շատ երիտասարդ հասակում էր ու զաւակներն էլ փոքր էին, իր ամբողջ ուժը գործադրելով ու լցնելով նրան հօր տեղը՝ թէ մայր լինելով ու թէ հայր, մեծացրեց հինգ խելօք, կրթւած, ուշիմ ու համեստ զաւակներ: Իսկ զաւակները, զուրկ լինելով հօր սիրուց, արդէն գիտէին իրենց մօր նեղութեան արժէքը:

Իմ մեծիկը կեանքի մատուցած դառն անակնկալներից ու առօրեայ անվերջ հոգսերից, կոփւել ու ամուր կին էր դարձել... փորձուած ու աշխարհ տեսած...

Նա շատ մարդասէր ու բարեկամասէր էր ու միշտ իր տան դուռը բաց պահելով ամենքի առջեւ, ջերմօրէն ողջունում էր բոլորին:

Իմ մեծիկը սէր էր ներշնչում բոլորի սրտում, եւ այսօր, չնայած որ նա մեզ մօտ չէ, բայց իր յուշերով մեր սրտերը փայլատակում են ու միշտ էլ կը փայլատակեն:

Իմ մեծիկը, աղաւնու նման աշխարհ եկաւ, աղաւնու պէս անմեղ ապրեց ու աղաւնու պէս էլ անհաս բարձունքը թռաւ:

Աղաւնի Աւանեսեանի անմոռաց յիշատակին Մինելի Մեիրաբեան

ՇԱՐԱՊՈՎԱՅԻ ԲԱՅԱԿԱՆՉՈՒԹԻՒՆՆԵ- ՌԸ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄ ԵՆ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՈՒՇԻ- ՆԵՐԻՆ

Արման Տ.Ստեփանեան

Կանանց թեմիսի ասոցիացիան քննարկում է թեմիսիստուկիների բողոքները. վերջիններս դժգոհում են Մարիա Շարապովայի եւ Վիկտորիա Ազարենկոյի աղմկոտ պահածոքից կորտում: WTA-ի հասարակայնության հետ կապերի բաժնի փոխնախագահ Էնդրիու Ուոկերը յայտարարել է, որ տնօրէնների խորհուրդը պատրաստ է միջոցներ ձեռնարկել: Սկզբում թեմիսիստուկիների բացական չութիւններին հումորով էին վերաբերում, սակայն այդ հարցն աստիճանաբար խնդրի վերածուեց, երբ նախորդ ամռանը Շարապովայի եւ Ազարենկոյի հակառակորդուհիները սկսեցին բողոքել: Օրինակ, Կառուլին Վոզնեսցկին յայտարարել է, որ Մաշայի եւ Վիկտորիայի ճիշերը խանգարում էին նրան կենտրոնանալ խաղի վրայ: Մարզումների ժամանակ նրանք լուռ են, իսկ խաղի ընթաց-

քում սկսում են բղաւել, - ասել է Վոզնեսցկին: Ես այդպէս 4 տարեկան հասակից եմ բղաւում եւ ոչինչ չեմ կարող փոխել, - յայտարարել է Շարապովան: Ինչպէս փաստում են իրենք՝ մարզուհիները, այդ ճիշերն օգնում են իրենց ազատել ստրեսից, կարգաւորել շնչառությունը եւ կենտրոնանալ հարւածի վրայ: Իսկ նրանց հակառակորդուհիներին այդ ծայները խանգարում են վերահսկել խաղի ընթացքը, քանի որ նրանք չեն լսում ետ մղող գնդակի ձայնը:

Շարապովան ծնւել է 1987 թւականին Սիբիրի Նիագան քաղաքում, Ռուսաստանում: Նրա ծնողները, Իւրին եւ Ելենան, տեղափոխւել էին Բելառուսի Գոմել քաղաքից 1986 թւականին, Չեռնոբիլի միջուկային վթարից յետոյ: Երբ Շարապովան երկու տարեկան էր, ընտանիքը տեղափոխուեց

Սոչի, որտեղ նրա հայրը ծանօթացաւ Ալեքսանդր Կաֆելնիկովի հետ, որի որդին՝ Եւգենին, հետագայում յաղթեց երկու Մեծ սաղաւարտ մենախաղի տիտղոսները եւ դարձաւ առաջին Ռուս աշխարհի թիւ մէկ թեմիսիստ: Ալեքսանդրը թեմիսի ձեռնաթիակ նւիրեց չորս տարեկան Շարապովային, որից յետոյ նա սկսեց պարբերաբար պարապել իր հօր հետ: Նա ստացաւ իր առաջին թեմիսի դասերը ռուսական մարզիչ Իւրի Իւտկինի հետ, ով մի ակնթարթում տպաւորեց Մարիայի խաղով, երբ առաջին անգամ տեսաւ նրան խաղալուց, նշելով Մարիայի բացառիկ ձեռք-աչք համաձեռնումը:

Եօթ տարեկան հասակում, Մոսկայում Շարապովան այցելեց թեմիսի դպրոց, որն վարում էր Մարտինա Նաւրատիլովան, ով նաեւ առաջարկեց մասնագիտական ուսուցումը Ֆլորիդայի Նիք

Բոլետիերիի թենիսի ակադեմիայում, որտեղ նախկինում պատրաստվել էին այնպիսի խաղացողներ, ինչպիսիք են Անդրե Ադասին, Մոնիկա Սելեշն եւ Աննա Կուրնիկովան: Գումարի հետ խնդիր ունենալով, Իւրին ստիպված էր պարտքով գումար վերցնել, որը թյլ տւեց նրան եւ նրա դստերը մեկնել Ամերիկա 1994 թ: Արտօնագրի սահմանափակումները թոյլ չտւեցին Շարապովայի մօրը երկու տարի միանալ իրենց: Ֆլորիդա ժամանեցին, հայր ու դուստր, ընդամենը \$700 դոլարով: Շարապովայի հայրը տարբեր ցածր վճարող աշխատանքներ էր անում, այդ թւում ուտեստ լւանալ, որ կարողանար ֆինանսաւորել իր դստեր դասերը մինչեւ Մարիայի տարիքը թոյլ տւեց ընդունել ակադեմիա: Շարապովան 1995 թւականին պայմանագիր կնքեց IMG-ի հետ, որն համաձայնեց վճարել ակադեմիայի ուսման վարձը, որը կազմում էր տարեկան \$35,000 դոար, թոյլ տալով Մարիային վերջնականապէս անդամագրւել ակադեմիայում ինը տարեկան հասակում:

Թենիսի կորտում բղաւուն են մաւ տղամարդիկ, բայց կանանց դէպքում այդ բացականչութիւններն աւելի տպաւորիչ են: Ինչպէս կարծում է WTA-ի ղեկավար Սթյուի Ալաստերը, այժմ արդէն ուշ է փոխել աստղերին, սակայն կարելի է ազդել երիտասարդ սերնդի վրայ:

WTA-ի կողմից քննադատութեան է ենթարկւել Նիկ Բոլետիերիի ակադեմիան, որն աւարտել է Շարապովան, ով միակը չէ ճիշտ արձակողների շարքում: Ինքը՝ Բոլետիերին ասում է, որ յատուկ ոչ ոքի չի սովորեցրել ճշալ: Թենիսի կանոնների համաձայն՝ մարզիկները կարող են միաւորներ կորցնել, եթէ կանխատեսւած գործողութիւններ անեն՝ փորձելով խանգարել հակառակորդին: Եթէ Շարապովայի ծայները եւս այդպիսիք ճանաչւեն, նա ստիպւած կը լինի լռել, բայց դժւար կը լինի մեծ թենիսն առանց նրա ճիշտի պատկերացնել:

ՂԱՐՉԻՆԵԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԸՆԴՄԵՅ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ 36-ամեայ պրոֆեսիոնալ բոցքամարտիկ Վիկ Դարչինեանն առաջին անգամ իր կարիերայում իրար յետեւից երկու պարտութիւն կրեց: Վախթանգը Տոկիոյում պարտւեց ճապոնիայի ներկայացուցիչ Շինսուկէ Եամանակային, ով պահպանեց WBC-ի չեմպիոնական գօտին: Մրցամարտից առաջ Դարչինեանը պնդում էր, թէ անպայման յաղթելու է ճապոնացուն, սակայն մրցամարտը ցոյց տւեց, որ Եամանական աւելի լաւ է պատրաստւած ու պատահական չէ, որ մինչօրս պարտութիւն չի կրել: 12 ռաունդներից յետոյ յաղթանակը շնորհեց ճապոնացուն, իսկ Վախթանգ Դարչինեանն իր կարիերայում անցկացրած 43-րդ մրցամարտում 5-րդ պարտութիւնը կրեց: Իր նախորդ մրցամարտում Դարչինեանը 12 ռաունդների արդիւնքում զիջել էր պանամացի Անսելմօ Մորենոյին:

ՋՈԿՈՎԻՉԻ ՓԱՅՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Թենիսի Մայամիի մրցաշարն աւարտւեց սերբ Նովակ Ջոկովիչի յաղթանակով: Եզրափակիչում աշխարհի թիւ մէկ թենիսիստը վստահ յաղթանակ տօնեց բրիտանացի Էնդի Մարեյի նկատմամբ: Եզրափակիչից առաջ նշում էր, որ Մարեյը կը կարողանայ լուրջ դիմադրութիւն ցոյց տալ Նովակին, սակայն առաջին սեթը ցոյց տւեց, որ Ջոկովիչն ապրիլմէկեան տրամադրութիւնը թողել է կորտից դուրս ու մրցակցին ջախջախեց 6:1 հաշուով: 2-րդ սեթում հաւասար պայքար ստացւեց, սակայն կրկին յաղթեց Ջոկովիչը՝ 7:6: Մայամիի մրցաշարում Նովակ Ջոկովիչն երկրորդ անընդմէջ յաղթանակն է տօնում:

پرتره زن ارمنی کار
هاکوپ هوناتانیا
تفلیس، اوائل سده نوزدهم

دوهفته‌نامه
اجتماعی فرهنگی
هویس

شماره ۱۲۰، ۳۰ فروردین ۱۳۹۱
سال پنجم

دوستان ملت ارمنی

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهارونیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان

شورای نویسندگان:

کارمن آذریان

لیا خاچکیان

گارون سرکیسیان

آرمینه ملیک ایسرائلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان در استپانیان

اشتراک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین
ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰

۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وب سایت:

www.hooys.com

وب سایت فارسی:

http://farsi.hooys.com

پست الکترونیکی:

hooys@inbox.com

در این شماره

- ۲ در صفحات ارمنی این شماره
۴ مادر بزرگ می‌خواهد سرگذشتش را به گوش همه جهان برسانم
زیر همه شکل‌های ماه
لئوناردو آلیشان
۶ تاسیس مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان
۸ کاهش خطرناک جمعیت ارمنستان
آریس قازینیان
۹ هاکوپ هوناتانیان: رافائل تفلیس
۱۲ شماره جدید فصلنامه پیمان: ارمنیان آذربایجان و انتخابات دوره ششم مجلس
آربی مانوکیان
۱۴ کارو، شاعر فریادها
هویک میناسیان
۱۵ چهار شعر کوتاه
زورایر میرزایان

بخش ارمنی

- ۲ موفقیت‌های تیگران سوکیاسیان، رهبر گروه کر
۳ ارمنستان: انتخابات پارلمانی در پیش است
نائیرا هاپرومیان / سورن موساتلیان
۵ صالح یاسین: هیچ خطری آرامنه سوریه را تهدید نمی‌کند

دوستان ملت ارمنی

- ۸ نیکوکار نروژی فریتیوف نانسن
۱۰ عکاس و نویسنده آلمانی آرمین وگنر

- ۱۲ از تاریخچه مدرسه تماکان تبریز (۱۹۰۹-۱۹۳۶)
آشوت مرادخانیان
۱۶ شعری از شاملو با دو ترجمه
۱۸ آن‌ها رنگ‌ها را از هم تمیز نمی‌دهند
۲۰ نیروی گرانش چیست؟
آرمان در استپانیان
۲۴ ورزش
آرمان در استپانیان

مدرسه ابتدایی و کودکستان، مدرسه متوسطه هم داشت، اما قالا فاقد دبیرستان بود. این موضوع موجب نگرانی رهبران جامعه ارامنه شده بود. به همین سبب تصمیم می‌گیرند دبیرستان مشترکی برای دو محله تاسیس کنند که مدرسه تماکان نام گرفت.

از آنجا که بچه‌های هر دو محله به یک دبیرستان می‌رفتند به تدریج تنش در مناسبات دو محله هم رو به کاستی گذاشت.

این مدرسه منتشر کرده‌ایم. مرادخانیان می‌نویسد که علاوه بر نقش مهم این مدرسه در تعلیم و تربیت جامعه ارامنه تبریز، تاسیس آن از نظر ایجاد همبستگی بین محله‌های گوناگون شهر هم مهم بوده است:

همان طور که می‌دانیم ارامنه تبریز در دو محله برداتاق (قالا) و لیلایا مستقر بودند. محله اخیر را آذری‌ها لیلاباد می‌خواندند. این دو از محله‌های قدیمی تبریز بودند. اهالی این محله به گویش خاص خود تکلم می‌کردند که متأسفانه امروز کاملاً از بین رفته است. ... روابط ارامنه این دو محله چندان هم دوستانه نبوده است. خیلی‌ها دلیل این امر را رقابت احزابی می‌دانند که در این محله‌ها نفوذ داشتند. البته این می‌تواند یکی از دلایل باشد. همان طور که گفتم اهالی برداتاق بومی هستند و از زمان‌های بسیار قدیم ساکن همین جا. شاید حتی از ایامی که ارمنستان حکومت مستقلی بود. ... در اواخر سده نوزدهم و اوائل سده بیستم که جامعه ارامنه تبریز شاهد رونق زندگی فرهنگی و اجتماعی خود بود، احزاب سیاسی ارمنی هم به تدریج در میان ارامنه شهر ریشه دواندند. هنجاک‌ها در قالایا و دانشک‌ها در لیلایا. مبارزه و رقابت شدیدی بین این احزاب در گرفت که در مواردی حتی به خونریزی انجامید. اما این اوضاع ادامه نیافت. به هر رو این رقابت‌های تأثیر منفی روی تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان داشت. لیلایا علاوه بر

از زمینه‌ها عقب‌گرد داشته‌ایم». البته رئیس جمهور و رهبر حزب حاکم «هانراپتاکان» (جمهوری) سرژ سرکیسیان وضعیت کنونی اقتصاد کشور را با اوضاع اقتصادی جهان توجیه می‌کند. به نظر او همین که ارمنستان توانسته است در بحران اقتصادی فراگیر دنیا دوام بیاورد خود دستاورد بزرگی است. رافی هووانسیان، رهبر حزب «ژارانگوتیون» (میراث) نیز به انتخاب‌کنندگان وعده می‌دهد که با افزایش سرمایه‌گذاری در کشور از راه جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی ظرف پنج سال آینده سالانه یکصد هزار نفر از مهاجران به ارمنستان باز خواهند گشت.

به هر رو معلوم است که اقتصاد در دستور کار همه احزاب و گروه‌هاست و این بدان معناست که برای رای‌دهندگان نیز مسائل اقتصادی در اولویت قرار دارند.

مدرسه تماکان تبریز

در سال ۱۹۱۱ میلادی به کوشش جمعی از فرهنگیان و فعالان سیاسی و اجتماعی ارامنه تبریز دبیرستانی در این شهر بنیانگذاری می‌شود که به مدت بیش از دو دهه نقش مهمی در زندگی فرهنگی این شهر و زندگی فرهنگی ارامنه ایران به طور کلی بازی می‌کند. در این شماره هویس گوشه‌ای از خاطرات آشوت مرادخانیان، از نخستین دانش‌آموزان و یکی از معلمان آینده آن را به نقل از کتاب تاریخچه

مادر بزرگ می خواهد سرگذشتش

خاطره کشتارهای جمعی و فجایع بزرگ چگونه در ذهن و روان نسل‌های بعد به زندگی ادامه خود ادامه می‌دهند؟ لئوناردو آلیشان در این قصه و چند قصه مشابه دیگر به این پرسش به زبان هنری پاسخ می‌دهد. مادر بزرگ که کشتار ارامنه در امپراتوری عثمانی را در سال‌های جنگ جهانی نخست تجربه کرده است، با سماجت تمام از نوه‌اش که در ایران به دنیا آمده و در آمریکا زندگی می‌کند می‌خواهد تا سرگذشت قربانیان قتل عام ارامنه را به گوش همه جهان برساند، و نوه، هر چند گرفتار هزار جور گرفتاری زندگی روزمره است، هر چند از سماجت مادر بزرگ کلافه است، اما نمی‌تواند مادر بزرگ (و در واقع خاطره کشتار بزرگ) را از زندگی‌اش بیرون کند. آلیشان در سال ۱۹۵۲ در تهران به دنیا آمده است. او در سال ۱۹۷۳ به ایالات متحده رفت و زمانی دراز در سالت لیک سیتی ادبیات فارسی تدریس می‌کرد و به انگلیسی شعر و قصه می‌نوشت. او در سال ۲۰۰۵ در آتش‌سوزی خانه‌اش جان داد. اخیراً مجموعه قصه‌های او به نام *سقوط آزاد* *Free Fall* به انگلیسی و ارمنی منتشر شده است. در قصه‌های این مجموعه با ذهنی روبه‌رو هستیم که مرگ دغدغه همیشگی‌اش است. روح حساسی که با مردگان محشور است و از این رو نمی‌تواند با زندگی کنار بیاید. مادر بزرگ این قصه نیز، به نشانه سمبل کشتاری باور نکردنی، مرده‌ای است با حضوری نیرومندتر از حضور بسیاری از زندگان. نام انگلیسی قصه *Under All the Shapes of the Moon* است که اشاره دارد به آن چه هر شب، فارغ از شکل ماه، بر نویسنده می‌گذرد.

زیر همه شکل‌های ماه

لئوناردو آلیشان

آه آوازهای من،

چرا این گونه مشتاق و این گونه کنجکاو در چهره مردمان می‌نگرید،
آیا مردگان خود را در آن‌ها خواهید یافت؟

ازرا پاند (۱۹۷۲-۱۸۸۵)

شب‌ها، هر شب، وقتی همه به خواب رفته‌اند و من چند دقیقه‌ای دارم که با خود خلوت کنم، چند دقیقه‌ای که فکر کنم چه طور می‌توانم باقی‌مانده عمر سی‌ونه ساله تباه شده‌ام را نجات دهم، چند دقیقه‌ای برای این که فکر چه طور می‌توانم به درس و مشق بچه‌ها برسم، حساب کتاب کنم که چه طور می‌توانم چند دلاری کنار بگذارم تا شبی زخم را به شام دعوت کنم، دقیقه‌ای برای این که روز لعنتی را... او می‌آید و کنارم روی نیمکت می‌نشیند و می‌گوید: «سلام عزیزم».

«سلام مادر بزرگ».

حالا او می‌خواهد حرف بزند. من می‌خواهم فکر کنم. بدنم می‌خواهد بخوابد. اوراق امتحانی

عصبانی می‌شوم. دیگر نمی‌کشم، اعصابم خسته است و ساعت یک نصف شب است. می‌گویم: «چرا نمی‌روی بخوابی؟»

اما او از اول شروع می‌کند و همه اتفاقاتی را که هفتادوپنج سال پیش در ترکیه برایش اتفاق افتاده است برایم تعریف می‌کند! این داستان‌ها را هزار بار شنیده‌ام. می‌دانم روزی که مادرش را کشتند لباسش چه رنگی بود. می‌دانم چه وقت روز بود که برادرش از تشنگی جان داد. می‌دانم چه طور خواهر پی‌یره زندگی او را نجات داد. این‌ها را از کجا می‌دانم؟ چون تا حالا هزار بار آن‌ها را شنیده‌ام. اما تکلیف من چیه؟ من چه کار

فردا را هم باید تصحیح کنم (تازه یادم افتاد). اما یک ذره برایش اهمیت دارد؟ می‌گویم «مادر بزرگ، خانه ما تنها سه اتاق خواب دارد، و با سه تا بچه من نمی‌توانم اتاق کاری برای خودم داشته باشم. بنابراین ناچارم این‌جا بنشینم، در اتاق نشیمن، در وقت‌هایی که خانه ساکت است و می‌توانم فکر کنم، کار کنم. شانزدهم ماه است و هنوز اجاره خانه را نداده‌ام. البته نمی‌خواهم بگویم که اگر اتاق کار داشتم آن را پرداخته بودم. مطمئن می‌دانی منظورم چیه، این طور نیست؟» همین طور به من زل زده است، انگار این پنج دقیقه که حرف می‌زدم، سگی پارس می‌کرده است.

من را به گوش همه جهان برسانم

باید بکنم؟

«مادر بزرگ، می‌خواهی من چه کار کنم؟»
می‌گوید: «می‌خواهم همه بدانند چه اتفاقی برای ما افتاده است. از تو می‌خواهم سرگذشت ما را به همه دنیا بگویی!» می‌بینید، نه فقط به همسایه‌ها، یا دوستانم، یا دانشجوهایم، او از من می‌خواهد این‌ها را به گوش همه جهان برسانم. «فکر می‌کنی من کی هستم که سرگذشت تو را به همه جهان بگویم؟» مادر بزرگ می‌گوید مؤدب‌تر صحبت کنم، و من می‌گویم: «همینه که هست. مادر بزرگ یا شو برو بخواب».

حالا، چون همه خوانند، سعی می‌کنم داد زنم، اما گاهی آن قدر عصبانی می‌شوم که نمی‌توانم صدایم را کنترل کنم. در این مواقع، او با آن چشم‌های قهوه‌ای بزرگ ترجمه‌برانگیزش به من نگاه می‌کند، یا مثل بچه‌ای که گریه‌اش گرفته سرش را پایین می‌اندازد. و با همین یک نگاه و بدون این که یک کلمه به زبان بیاورد، همه چیز را به من یادآوری می‌کند. همه چیز را راجع به همه آن شب‌هایی که در کودکی بیمار بودم و او کنار تخت بیدار نشسته است، راجع به قصه‌هایی که برایم خوانده، راه‌هایی که پیاده با هم تا حمام عمومی رفته‌ایم، درس‌های الفبای ارمنی که به

من داده، همه این‌ها و خیلی چیزهای دیگر را. و باز، مانند همه شب‌های لعنتی دیگر، احساس گناه می‌کنم.

بغلش می‌کنم و موهایش را می‌بوسم. می‌گویم: «منو ببخش مادر بزرگ. باز هم سرگذشتت را تعریف کن! من هم سعی می‌کنم فردا همان طور که تو می‌خواهی درباره‌اش بنویسم. یک راهی پیدا می‌کنم که آن را به گوش همه جهان برسانم. برای این کار از تلویزیون، دستگاه چاپ، کبوترهای پیغام‌بر و طبل‌هایی که در جنگل‌ها می‌کوبند استفاده می‌کنم و بعد، از کوه اورست بالا می‌روم و از قله آن داستان‌های تو را برای همه جهان فریاد می‌زنم».

نگاهم می‌کند و لبخند می‌زند. راضی است. طنز آمیخته به عصبانیت مرا گرفته است. می‌گوید «آفرین پسر خوب»، برای خداحافظی گونام را می‌بوسد، غرولندکنان از جایش بلند می‌شود، راهش را می‌گیرد و می‌رود پشت بام.

و این اتفاقی است که هر شب می‌افتد. مگر این که خیلی خسته باشم یا آن قدر خورده باشم که پیش از باقی دنیا به خواب رفته باشم. در بسیاری از این شب‌ها هم ناگهان از خواب می‌پریم، به نظرم می‌رسد که مادر بزرگ توی خواب غلت زده و

دارد از پشت بام می‌افتد. و بدتر از همه تنهایی است. من نمی‌توانم درباره مادر بزرگ با کسانی که او را نمی‌شناسند صحبت کنم. فقط مادرم و عمه‌ام آن طور که باید و شاید مادر بزرگ را می‌شناسند، اما آن‌ها نمی‌خواهند واقعیت را بپذیرند. یازده سال تمام است که هر یک‌شنبه بعد از ظهر، به قبرستان کوچکی در کنت می‌روند و روی قبری که می‌گویند قبر مادر بزرگ است گل می‌گذارند. آن‌ها از او دست شسته‌اند و وانمود می‌کنند مرده است. این طوری تنها کسی که می‌ماند منم، و اوقات هولناک شب سیاه، و مادر بزرگ، که شب‌های سرد زمستانی، بی‌سروصدا از پشت بام پایین می‌آید و می‌خزد زیر پتویم.

ترجمه از انگلیسی: روبرت صافاریان

با همت دو پیر صنعت و تجارت مهندس شاهرخ ظهیری و مهندس آهارونیان تاسیس مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان

عاهده دارد و در این سال‌ها هم مهندس ظهیری نایب رییس‌اش بوده است. این دو پیر تجارت در یک حرکت رو به جلو دیگر با بهره‌گیری از تجربیات ذیقیمت‌شان این بار تصمیم گرفته‌اند ایرانیان را در کشور ارمنستان صاحب مرکز آزاد تجاری کنند. مهندس آهارونیان در کسوت رئیس هیات مدیره و مهندس ظهیری در نقش مدیرعامل این شرکت جدیدالتاسیس هر دو متفق القول می‌گویند که تمام تلاش‌شان را خواهد کرد تا با بسیج توانمندی‌های تولیدی و صنعتی اجازه ندهند بازار بکر ارمنستان از دست تولیدکنندگان ایرانی برود. البته با مشارکت و کمک و همراهی خود تولیدکنندگان. آقای آهارونیان با اشاره به اینکه از زمان راه‌اندازی اتاق مشترک ایران و ارمنستان مبادلات جاری دو کشور از ۱۰ هزار شروع و در حال حاضر دلار به ۳۰۰ میلیون دلار در سال رسیده می‌گوید: با برگزاری نمایشگاه‌ها نمی‌شود بیش از این به کارها توسعه داد و به همین دلیل تصمیم گرفته شد که این مرکز آزاد تجاری راه‌اندازی شود در حال حاضر سالانه ۴۰ هزار کامیون اجناس مختلف غذایی، شیمیایی، آرایشی و بهداشتی و... از ایران به ارمنستان ارسال می‌شود و با راه‌اندازی این مرکز افق بسیار روشن‌تری در تجارت بین دو کشور قابل تصور است. آهارونیان معتقد است با توجه به اهمیتی که ارمنستان بعنوان دروازه ورود به کشورهای CIS دارد این پروژه یک پروژه ملی است که اتاق مشترک ایران و ارمنستان مجری آن شده است. بسیاری از مسئولان از جمله دکتر نهاوندیان رئیس اتاق ایران، مهندس صافدل رئیس مرکز توسعه تجارت و استانداران مختلف از محل مورد نظر بازدید کرده‌اند و بر اهمیت کشور ارمنستان به عنوان یک طرف تجاری تاکید کرده‌اند که در نتیجه یک وفاق کامل برای اجرای این پروژه وجود دارد. او با ابراز خوشحالی از اینکه مهندس ظهیری عهده‌دار مدیرعاملی این مرکز شده، به دست‌یابی به اهداف آن امیدوار است.

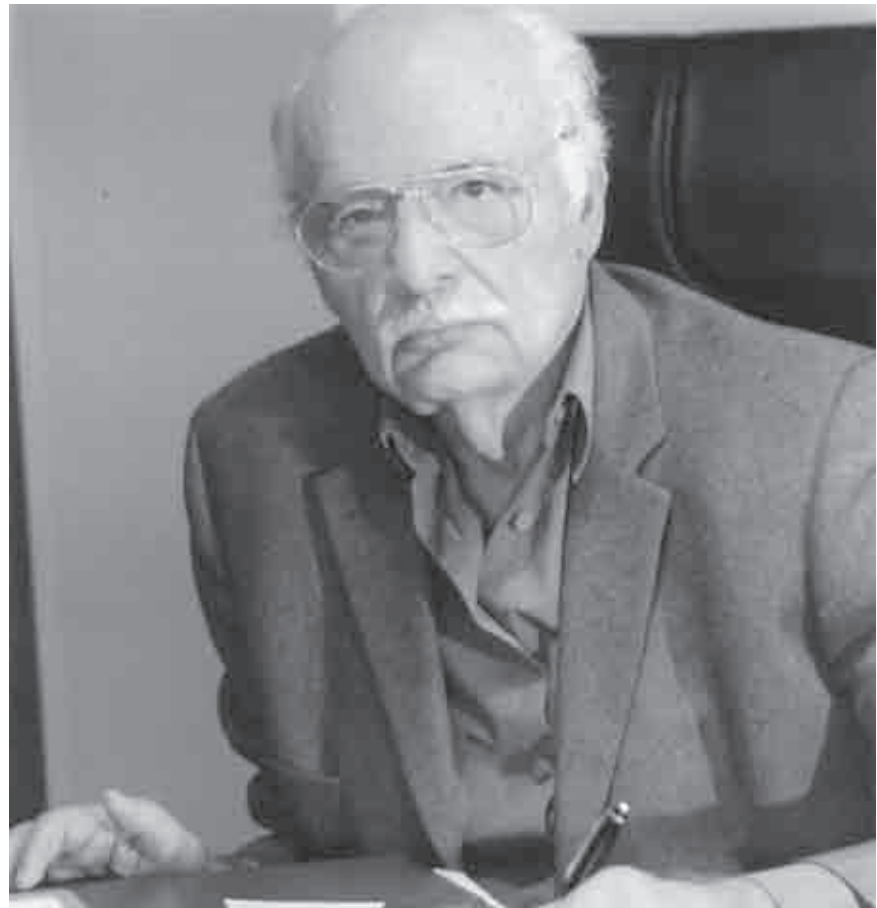
کسانی که مایلند سهام بخرند

مهندس ظهیری می‌گوید در اجرای این پروژه مصمم هستیم و اتاق‌های بازرگانی و فعالان اقتصادی که مایل به سرمایه‌گذاری باشند می‌توانند با هماهنگی اتاق ایران و ارمنستان نسبت

سالانه ۴۰ هزار کامیون اجناس غذایی، شیمیایی و بهداشتی به ارمنستان صادرات داریم. هر کشوری برای دسترسی به بازارهای جهانی و تامین نیازهای خود قاعدتاً نیازمند روابط محکم تجاری با همسایگانش است. یکی از ویژه‌گی‌های مهم ایران موقعیت ژئوپولیتیک و دارا بودن مرز مشترک آبی و خاکی با کشورهای مختلف از هر طرف است. کشورهای استقلال یافته از شوروی سابق که هم اکنون در قالب جمهوری‌های کوچک دوروبر مرز شمالی و شمال شرقی قرار گرفته‌اند و در حال نو سازی و توسعه اقتصادشان هستند، یکی از بازارهای بالقوه برای محصولات ایرانی به حساب می‌آیند که باید دست اندرکاران امر بیشتر به فکر بهره بردن از این مزیت باشند.

باشد: خبر راه‌اندازی مرکز تجاری ایرانیان در ارمنستان که خود مهندس ظهیری بعنوان مدیر عامل سکان هدایت آنرا بر عهده گرفته است. البته دیدار با مهندس ظهیری برای ما دستاورد مهم دیگری هم داشت. آشنایی و هم صحبت شدن با مهندس آهارونیان که ۲۰ سال است ریاست اتاق بازرگانی مشترک ایران و ارمنستان را به

مهندس شاهرخ ظهیری پیر صنعت و تجارت نامی آشنا برای فعالان این عرصه است. برای دیدار نوروزی با او راهی دفتر اتاق مشترک ایران و ارمنستان شدیم. مهندس هم خبری خوش به مثابه یک هدیه نوروزی به ما داد که می‌تواند آغازگر حرکتی قوی برای توسعه صادرات محصولات کشورمان به ارمنستان و سایر کشورهای CIS

مهندس لئون آهارونیان

به خرید سهام این مرکز و مشارکت در راه اندازی آن اقدام کنند.

برنامه ها و خدمات مرکز آزاد تجاری

مهندس ظهیری در خصوص برنامه های این مرکز می گوید: ایجاد مرکز نمایشگاه دائمی عرضه کالاها و خدمات فنی و مهندسی جمهوری اسلامی ایران در ارمنستان، راه اندازی شبکه پخش کالاها و خدمات فنی و مهندسی جمهوری اسلامی ایران در تمام فروشگاه های معتبر و زنجیره های ارمنستان، ارائه خدمات مشاوره جهت اخذ تضمین های لازم به تجار و صادرکنندگان ایرانی در ارتباط با معاملات خود با تجار ارمنستانی و سایر کشورهای آسیای میانه، ارائه تسهیلات گمرکی و خدمات ترخیص کالا به تجار ایرانی، ارائه خدمات حمل و نقل و انبارداری به تجار ایرانی، انجام تبلیغات وسیع در سطح ارمنستان و کشورهای همسایه در راستای معرفی مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان، اطلاع رسانی به مصرف کنندگان، تجار و کسبه ارمنی در ارتباط با کالاهای وارد شده به مرکز آزاد تجاری و شناسایی و تهیه اسناد و مدارک فنی مشارکت در طرح های بزرگ عمرانی و صنعتی در ارمنستان جهت ارائه به شرکت های توانمند صادرکننده خدمات فنی و مهندسی ایرانی حاضر در مرکز آزاد تجاری از جمله برنامه های این مرکز است.

ضمن اینکه کالاهای وارد شده به انبارهای شرکت آزاد تجاری ایرانیان از هنگام ورود و تخلیه تا خروج کالاها در اختیار نماینده مستقر گمرک ارمنستان در مرکز آزاد تجاری خواهد بود. و جهت کمک به تجار و تولیدکنندگان ایرانی پس از فروش کالاها عوارض مربوطه اخذ و کالا ترخیص و به خریداران تحویل داده خواهد شد. او معتقد است: مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان به دلیل موقعیت و امکانات ویژه و منحصر به فرد به عنوان دروازه ای است برای ورود به بازار ارمنستان و کشورهای گرجستان، روسیه و اروپای شرقی.

فراهم سازی امکانات و تسهیلات توسط این مرکز تجاری برای تولیدکنندگان ایرانی در کمترین زمان و با پایین ترین هزینه و ایجاد امکان برقراری ارتباط مستقیم و بی واسطه با طیف وسیعی از بازرگانان، تجار و خریداران تراز اول کشور ارمنستان و کشورهای همسایه در قالب برگزاری کنفرانس ها و نمایشگاه های تخصصی، از جمله ویژه گی ها و مزایای مرکز تجاری در ارمنستان است که مهندس ظهیری توجه تجار ایرانی را به آن

مهندس شاهرخ ظهیری

برای حضور در این مرکز تجاری جلب می کند.

مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان

مهندس ظهیری می گوید: شرکت مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان با مجوزهای سازمان توسعه تجارت جمهوری اسلامی ایران و اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران تاسیس شده و آماده واگذاری به بازرگانان، صادرکنندگان، تولیدکنندگان و سرمایه گذاران ایرانی است. شرکت مرکز آزاد تجاری ایرانیان کاملا انتفاعی بوده که می تواند در جهت توسعه اقتصاد ملی کشور به ویژه توسعه صادرات پایدار غیر نفتی و بازاریابی در کشورهای آسیای میانه، روسیه و اروپای شرقی نقش قابل توجهی را ایفا کند. مرکز آزاد تجاری ایران در دو قطعه زمین جمعا به مساحت ۱۸۰۰۰ متر و مستحدثاتی در حدود ۱۲۰۰۰ متر مربع شامل انبارها و بارانداز و ساختمان اداری در نظر گرفته شده است و موقعیت آن در یکی از مناسب ترین خیابان های اصلی شهر و متصل به جاده ایروان-ایران است.

اهداف و چشم انداز مرکز

ظهیری می افزاید: هدف از تاسیس شرکت مرکز آزاد تجاری ایرانیان، ارائه و نمایش

چشمگیری از کلیه توانمندی های ممتاز خدمات فنی و مهندسی کالاها و خدمات ایرانی است. مرکز آزاد تجاری ایرانیان به عنوان دروازه ورود به بازارهای جهانی به دنبال آن است که فرهنگ مصرف کالای با کیفیت ایرانی را توسعه دهد. در این مرکز شرکت ها می توانند با حضور مستقیم خود نقش واسطه را حذف و از افزایش بی مورد قیمت کالا و خدمات جلوگیری کرده و ضمن عرضه کالاها و خدمات خود با قیمت مناسب به صورت مستقیم با مشتریان خود در سطح منطقه آشنا شوند.

امکانات مرکز آزاد تجاری

مجموعه امکاناتی که برای شرکت مرکز تجاری ایرانیان در ارمنستان در نظر گرفته شده شامل بخش های نمایشگاهی، خدمات فروشگاه، امور ترخیص و گمرکی، خدمات بسته بندی مجدد، انبارهای سرپوشیده و فضای باز، سردخانه های با دمای زیر و بالای صفر، امور تبلیغات، رستوران، نمازخانه و شبکه تلویزیونی IFTECA است.

منبع: مجله اقتصاد و زندگی

ارقام نگران کننده کاهش خطرناک جمعیت ارمنستان

آریس قازینیان

شوروی بیش از ۳ میلیون (۳۰۳۷۲۵۹ نفر) بود که نزدیک به ۹۰٪ آن (۸۹۰۷٪) ارمنی بودند. آخرین سرشماری سراسری اتحاد شوروی در سال ۱۹۸۹ در اوضاع سختی (زمین لرزه، جنگ، مهاجرت‌های متقابل در ارمنستان و آذربایجان) برگزار شد. بر اساس این سرشماری جمعیت ارمنستان شوروی ۳۳۰۴۷۷۶ نفر بود که ۹۳,۳٪ آن ارمنی بودند. اما اکنون در کشور مستقل ارمنستان جمعیت ثبت شده در کشور باز هم به زیر ۳ میلیون نفر کاهش یافته است. به نظر می‌رسید که استقلال ارمنستان اوضاع مساعدی برای افزایش جمعیت ارمنستان و بازگشت صدها هزار، حتی میلیون‌ها، ارمنی به میهن فراهم خواهد کرد. اما اوضاع نابه‌سامانی که حکومت جدید ارمنستان در آن زاده شد، محاصره کامل خطوط راه آهن، جنگ و بحران انرژی به عاملی مهم در مهاجرت ارمنیان تبدیل شد. با پایان یافتن بحران انرژی و برقراری آتش‌بس نیز وضع جمعیتی بهبود نیافت. اکنون جمعیت ارمنستان را تنها با شاخص جمعیتی دهه ۱۹۷۰ می‌توان برابر دانست.

ترجمه: گارون سرکیسیان

و نخستین نسل مهاجران پراکنده در کشورهای جهان در حال استحاله بودند. بزرگ‌ترین ضربه بر جمعیت ارمنستان در جنگ جهانی دوم فرود آمد. تقریباً نیمی از جمعیت جمهوری ارمنستان شوروی (بیش از نیم میلیون نفر) روانه جبهه شد و بیش‌تر آن‌ها هرگز بازنگشتند. بدین سان، جمعیت جمهوری ارمنستان شوروی در پایان جنگ به شاخص سال ۱۹۲۶ رسید (کم‌تر از یک میلیون نفر). در طول کنفرانس پوتسدام در زمانی که موضوع الحاق بخشی از اراضی ارمنستان باستان به اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی (جمهوری شوروی ارمنستان) بررسی می‌شد، مولوتف وزیر امور خارجه شوروی در گفت‌وگو با انتونی ایدن وزیر امور خارجه بریتانیا یادآوری کرد که «دولت بریتانیای کبیر پیش از این بارها در دفاع از مردم ارمنی زیر سلطه‌ی ترکیه سخن رانده است» و ادامه داد: «در ارمنستان شوروی حدود یک میلیون ارمنی زندگی می‌کنند، اما در خارج از ارمنستان بیش از یک میلیون. هرگاه قلمرو ارمنیان گسترش یابد بسیاری از ارمنیان خارج به میهن خود باز خواهند گشت. ارمنیان مردم بسیار مستعد و سخت‌کوشی هستند مخصوصاً در مسائل اقتصادی».

بر اساس نتایج سرشماری سراسری اتحاد شوروی در ۱۹۷۹ جمعیت جمهوری ارمنستان

سازمان ملی آمار جمهوری ارمنستان نتایج اولیه سرشماری سال گذشته را اعلام کرد. بر اساس این آمار در تاریخ ۱۲ اکتبر ۲۰۱۱ جمعیت ارمنستان ۲۸۷۱۵۰۹ نفر است. جمعیت ثبت شده ۳۰۲ میلیون نفر است که ۴۰۰ هزار نفر از آن‌ها در خارج از کشور به سر می‌برند.

این آمار برای ارمنیان پراکنده در سراسر جهان هراس‌انگیز است. برای رساندن جمعیت ارمنی قلمرو کنونی جمهوری ارمنستان به ۳ میلیون نفر، زمانی طولانی صرف شده بود. در نخستین آمارگیری سراسری اتحاد شوروی در ۱۹۲۶ م. جمهوری ارمنستان شوروی ۸۸۱ هزار نفر جمعیت داشت. در اواخر دهه ۱۹۳۰ شمار جمعیت از یک میلیون نفر (۱۲۸۲۳۳۸ نفر) گذشته بود. ۸۳٪ کل این جمعیت را ارمنیان، ۱۰٪ آن را آذربایجانی‌ها، و بقیه را روس‌ها و کردها تشکیل می‌دادند. آن یک میلیون ارمنی همان «بازماندگانی» بودند که نقش مهمی بر عهده آنان قرار گرفته بود تا آن «تکه زمین ارمنیان» در قفقاز را نگاه‌داری کنند، چرا که در جنگ جهانی اول (همچنین سال‌های دهه ۱۹۲۰) بیش‌تر ارمنیان قتل‌عام و آواره شده

هاکوپ هوناتانیاں (۱۸۸۱-۱۸۰۶) رافائلِ تفلیس

هاکوپ هوناتانیاں به در زمان خود به رافائل تفلیس شهرت داشت، آخرین نفر از خاندان هوناتان‌هاست که با نقاش هوناتان شروع می‌شود. نقاش هوناتان که شاعر هم بود همان کسی است که نقاشی‌های دیواری کلیسای اجمیادزین را کشیده است.

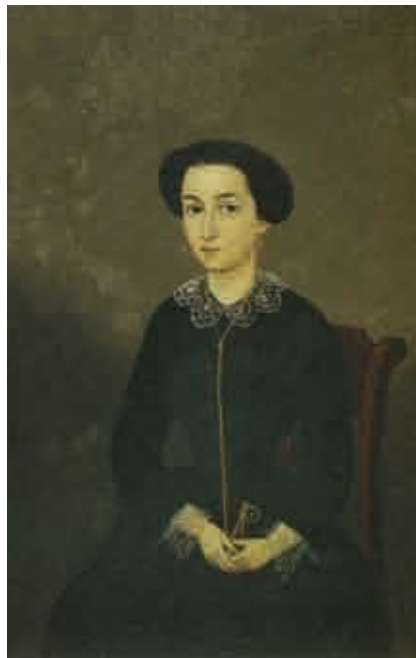
تعداد کمی از آثار هاکوپ هوناتانیاں

به ما رسیده است. نامعلوم بودن زندگی‌نامه او و کسانی که او پرتره‌شان را کشیده، فضای رازآلودی پیرامون کارهای او به وجود آورده است. بیهوده نیست که تابلوی ناتالیا تتومیان که در سال‌های سی سده نوزدهم میلادی خلق شده، عنوان مونالیزای ارمنی را به خود گرفته است. هوناتانیاں بیش

پرتره ناتالیا تتومیان ۱۸۳۰-۱۸۴۰
ابعاد ۳۶ در ۲۸.۵

از آن که به شکل فیزیکی آدم‌هایی که جلوی بوم او می‌نشستند علاقه داشته باشد، به خصلت درونی آن‌ها علاقه‌مند بود و درونیات آن‌ها را از راه نقاشی دست‌ها، لباس‌ها و بخصوص چشم‌های‌شان به تصویر می‌کشید. منابع الهام هوناتانیاں مینیاتورهای ارمنی سده‌های میانه و هنر فولکلور بود. او با تغذیه از این سنت‌ها و با تفسیر شخصی آن‌ها هنر نگارگری ارمنی را به مرتبه‌ای بالاتر ارتقا داد. او را آخرین نقاش سنتی و نخستین نقاش مدرن ارمنی می‌دانند.

پرتره نازلی اربلیان ۱۸۴۰-۱۸۵۰ ابعاد
۳۲ در ۲۶

پرتره از آکیمیان جوان ۱۸۳۰-۱۸۴۰
ابعاد ۵۸ در ۴۵

پرتره اسقف نرسس آشتاراکی
۱۸۴۰-۱۸۵۰ ابعاد ۳۹ در ۳۰

هوناتانیان در سال ۱۸۸۱ در تهران درگذشت و در
کلیسای گئورگ مقدس (دروازه قزوین) به خاک
سپرده شد.

پرتره ماردیروس اربلیان
۱۸۴۰-۱۸۵۰ ابعاد ۲۹ در ۲۳

پرتره آنانیا
۱۸۳۰-۱۸۴۰ ابعاد ۳۴ در ۲۷.۵

پرتره م. لیلیباریان
۱۸۴۰-۱۸۵۰ ابعاد ۴۴.۵ در ۳۴.۵

در دوران زندگی در تفلیس، زندگی نقاش از
راه کشیدن تابلوی اعیان شهر می‌گذشت. بعد از
رکود این حرفه در میانه سده نوزدهم، هاکوپ
راهی ایران شد و یک سالی پیش خواهرش نونه
در تبریز زندگی کرد. سپس عازم تهران شد و
توانست به عنوان نقاش به دربار ناصرالدین‌شاه
راه یابد. تمثالی از حضرت علی در موزه هنرهای
معاصر تبریز هست که گفته می‌شود کار هوناتانیان
است. همین‌طور تابلوهایی از ناصرالدین‌شاه و
مظفرالدین‌شاه منسوب به او هستند.

فیلم مستند پاراجانف درباره هاکوپ هوناتانیان

ر.ص.

نگاه‌ها (که هر از گاهی نمای لایبی از یک گلدان، گویی موضوع این نگاه‌ها را به ما نشان می‌دهد). چه بسا با برش‌هایی روبه‌رو هستیم که با نوعی پرش همراه هستند، به این معنا که تصویر درشت برش می‌خورد به تصویر اندکی درشت‌تر از همان موضوع. موسیقی آواز سوپرانوی زنانه‌ای است که به نگاه‌های این زن‌ها حالتی لطیف می‌بخشد.

سوم: سومین رشته از تصاویر درشت که به نگاه‌های مردان اختصاص دارد با موسیقی ضربی همراه است و بر تیزی و قاطعیت این نگاه‌ها تأکید می‌کند.

چهارم: و سرانجام در رشته دیگری از تصاویر، نگاه‌های کودکان را می‌بینیم، و در میان آن‌ها نماهایی باز، برگرفته از جزئیات نقاشی‌ها از سینه‌ریزهای زنان. حضور کودک و توجه او به زنان، همان نکته‌ای است که در بخش کودکی رنگ *انار* نیز مورد توجه پاراجانف قرار گرفته است. حاشیه صوتی این دسته از تصاویر نه موسیقی، بلکه صدای گفت‌وگوی شاد و بی‌خیال بچه‌هاست.

تا همین جا توجه پاراجانف به حاشیه صوتی برای جانبخشی به تصاویری بی‌جانی که از تابلوهای هوناتانیان گرفته است، و القای معنای دلخواه خود به آن‌ها و اعمال تأکیدهای مورد نظرش، آشکار است.

گوشه‌هایی از خیابان‌ها و دیوارها و ساختمان‌های تفلیس، دستگاه موسیقی با دو سر کنار آن و موسیقی مفرح، فصل‌های بعدی فیلم هستند. تا سرانجام می‌رسیم به فصل مفصل پایانی که حرکت درشکه‌ای را بر سنگفرش‌های شهر نشان می‌دهد با موسیقی شاد، ورود درشکه به یک باغ و آب‌بازی دو پسر بچه. این بخش کاملاً بازسازی شده و به حس دنیای بی‌خیال و شاد ازدست‌رفته‌ای آمیخته است. حضور بچه‌ها به عنوان مظهر شادی و بی‌خیالی یادآور توجه فیلم‌ساز به کودکان در فیلم‌های دیگرش است.

در انتهای فیلم، نماهایی از دکل‌های برق و سپس آن صحنه‌ی حرکت کابین‌ها بر سیم‌ها بر زمینه آسمان را می‌بینیم.

توصیفی که از این فیلم به دست دادیم نشان می‌دهد که سبک مستندسازی پاراجانف شباهت آشکاری با سبک فیلم‌های دیگرش دارد. در این جا با کولازی از تصاویر اشیاء بی‌جان، جزئیات آثار هنری و بخش‌های بازسازی شده و نمایشی روبه‌رو هستیم. ترکیب این‌ها با هم دنیا، حس دلخواه فیلم‌ساز را بازمی‌آفرینند.

از پاراجانف دو فیلم مستند کوتاه به ما رسیده است؛ این دو فیلم که به فاصله بیست سال از یکدیگر ساخته شده‌اند، هر دو درباره یک هنرمند نقاش هستند. نخستین آن‌ها که در سال ۱۹۶۵، پیش از فیلم *رنگ انار*، در ارمنستان ساخته شده است دنیای هاکوپ هوناتانیان، نقاش ارمنی ساکن تفلیس در سده نوزدهم را به تصویر می‌کشد و دیگری، که بیست سال بعد، در سال ۱۹۸۵، در گرجستان ساخته شده است، به ترسیم دنیایی می‌پردازد که در نقاشی‌های پیروسمانی، نقاش گرجی، به ثبت رسیده است.

فیلم با تصویرهایی از اشیاء، از ورق‌هایی که روی رومیزی زیبایی چیده شده‌اند، از سکه‌هایی که روی پارچه‌ای زیبا ریخته‌اند و کتاب و ساعتی با زنجیر روی آن‌ها جا گرفته است شروع می‌شود. بعد نماهایی از پارچه‌ها، پرده‌ها و قاب‌ها، و سرانجام گلدان‌هایی که بر رف پنجره جا گرفته‌اند دیده می‌شوند.

سیس سه فصل مونتاژی شروع می‌شود که مرکب از جزئیات نقاشی‌های هوناتانیان هستند:

یکم: تصاویری از دست‌های پرتنه‌های هوناتانیان، با انگشتری‌هایی که بر آن‌هاست و با توردوزی‌ها و نقش‌هایی که بر آستین لباس‌هاست. این تصاویر در سکوت به سرعت جای یکدیگر را می‌گیرند. دوم: تصاویری از چهره‌های زنان تابلوها با تکیه بر

نگاهی به شماره ۵۶ فصل نامه پیمان

پرونده اصلی جدیدترین شماره فصل نامه پیمان به آثار دکتر عنایت‌اله رضا اختصاص یافته است. در مقدمه فصل نامه توضیح داده شده است که این کار «مستمسکی بوده است برای طرح مجدد مستندات تاریخی دال بر حق حاکمیت ارمنیان منطقه آرتساخ» و «براز اعتراضی دیگر به سوء استفاده از نام آذربایجان که نامی ایرانی است و در هیچ برهه‌ای از زمان جایگاهی در شمال رود ارس نداشته است».

مقاله مفصلی با عنوان «ارمنستان در نقشه‌های جغرافیایی» نوشته شاهن هوسپیان از مطالب ارزشمند این شماره است. همین طور مقاله میسوطی درباره اسناد انتخابات ارمنه در دوران پهلوی اول نوشته آرپی مانوکیان. در این نوشته حضور ارمنه در انتخابات مجلس ایران در سال‌های ۱۳۰۵ تا ۱۳۲۰ (دوره‌های ششم تا دوازدهم) بر اساس اسناد و مدارک موجود، از جمله اسنادی که در «مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی» نگهداری می‌شوند، بررسی شده است. بخش کوچکی از این مقاله مفصل را (بدون آوردن تصویر اسناد) در زیر به چاپ می‌رسانیم و خواننده علاقه‌مند به مطالعه تمامی آن در فصل نامه دعوت می‌کنیم:

ارمنیان آذربایجان و انتخابات دوره ششم مجلس (۱۳۰۵ - ۱۳۰۷)

آرپی مانوکیان

انتخابات مجلس همچنان پابرجا ماند.^۲ ظاهراً از دوره سوم مجلس شورای ملی در قانون انتخابات محل انتخابات کلدانیان با ارمنیان تلفیق و قرار شد انتخابات آن‌ها یکجا برگزار گردد. اما با اعلام مقدمات انتخابات دوره ششم و قبل از آغاز انتخابات، مجمع کلدانیان تهران طی عریضه‌هایی خواستار جدایی انتخابات آن‌ها از اقلیت ارمنی شده و درخواست انتخاب و حضور نماینده‌ای مستقل از میان خویش را مطرح کردند.

چندی بعد عریضه‌ی دیگری نیز با همین مضمون توسط مجمع کلدانیان به مجلس ارسال شد ولی در نهایت مورد توجه و رسیدگی قرار نگرفت و انتخابات ارمنه و کلدانیان آذربایجان با هم و در یکجا برگزار گردید.

از اسناد انتخابات حوزه اقلیت‌ها و ارمنه شمال چنین بر می‌آید که مقدمات انتخابات با تعیین انجمن نظارت و اعضای آن در تبریز و سایر شهرهای آذربایجان بدون بروز مشکلی خاص صورت پذیرفته و در موعد مقرر به پایان رسیده که در نتیجه‌ی آن سهراب ساگینیان در میان رقبای خویش یعنی آلکسان وارتانیان و فرامرزان به

ساکن در آذربایجان، بر طبق آمار ثبت شده، حدود سی و پنج هزار نفر بوده اما در سال‌های بعد و به ویژه پس از جنگ جهانی اول به علت مهاجرت‌های مکرر، از میزان جمعیت ارمنیان آذربایجان به شکل چشمگیری کاسته شد و به حدود پانزده هزار نفر رسید که از این میان هشت هزار ساکن تبریز و هفت هزار در شهرها و روستاهای دیگر آذربایجان سکونت داشتند ولی همچنان از لحاظ پراکندگی جغرافیایی جمعیت و نهادهای اجتماعی، جزء بزرگ‌ترین جمعیت اقلیت دینی این ناحیه محسوب می‌شدند.^۱

تقریباً در روزهای پایانی دوره اول مجلس و پس از درخواست‌های مکرر ارمنیان مبنی بر حق انتخاب نماینده‌ای از میان خویش، به آنان اجازه داده شد تا نماینده‌ای به مجلس معرفی کنند.^۲ این امر در دوره‌های بعد و پس از ارسال عریضه و درخواست‌های فراوان ارمنیان دچار تغییراتی شد^۳ و در نهایت با اصلاحاتی که در قوانین نظام‌نامه‌ی انتخابات صورت گرفت از دوره چهارم به ارمنیان اجازه داده شد تا بر اساس پراکندگی جمعیتی در سطح کشور دو نماینده انتخاب و به مجلس معرفی کنند. این قانون نهادینه شد و در دوره‌های بعدی

تقریباً بعد از مشروطیت و از نخستین دوره‌های تشکیل مجلس، حوزه انتخاباتی جامعه ایرانیان ارمنی بنا به مقتضیات و پراکندگی جغرافیایی به دو بخش شمال و جنوب تقسیم شد. در این زمان ایالت آذربایجان حوزه اصلی انتخابات ارمنیان شمال را تشکیل می‌داد. البته در دوره‌های بعدی و تقریباً در اواخر حکومت پهلوی اول به تدریج و با مهاجرت ارمنیان ساکن در نواحی مختلف به تهران، این شهر جایگاه نخست ساختار اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ارمنیان را به دست آورد. در دوره مذکور، تبریز و دیگر شهرها و روستاهای آذربایجان نیز که در حوزه ارمنیان شمال قرار داشتند به دلیل پراکندگی جمعیتی و برخورداری از توانایی‌های مذهبی، اقتصادی و فرهنگی بالا و بافت اجتماعی خاصی که تمام ساختارهای جامعه‌ی ایرانیان ارمنی را شامل می‌شد، نیرویی بالقوه و ویژه داشت و بر این اساس یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های انتخاباتی ارمنیان محسوب می‌شد. اکثر آراء مورد نیاز نماینده منتخب این حوزه از شهرهایی چون تبریز، ارومیه، شهرها و روستاهای دیگر آذربایجان تأمین می‌شد. در دوره سلطنت قاجاریه، جمعیت ارمنیان

سهراب ساگینیان

توضیحات:

- ۱- بر اساس آمار ثبت شده در تاریخ، جمعیت ارمنیان در سراسر کشور یک صد و پانزده هزار نفر تخمین زده شده است. البته این رقم با توجه به وسعت پراکندگی جغرافیایی ارمنیان در نواحی مختلف چندان صحیح به نظر نمی رسد و بر اساس برخی اسناد تاریخی دیگر، جمعیت ارمنیان در این دوره رقم بیشتری از آمار ثبت شده بوده است.
- ۲- احمد کسروی، تاریخ انقلاب مشروطیت ایران (تهران: علمی، بی تا)، کتاب دوم، ص ۲۸۰
- ۳- مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، اسناد دوره مشروطیت، سند ش ۲/۱/۳/۱/۱۲.
- ۴- مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، اعتبارنامه سهراب ساگینیان، دوره ششم مجلس، ش ۶۸.
- ۵- از نخستین مدارس ارمنیان تبریز که بین سالهای ۱۸۵۴-۱۸۵۷ میلادی در محله ارمنی نشین قلعه تبریز تأسیس شد.
- ۶- دفتر مطالعات بنیادین حکومتی، آشنایی با مجالس قانون گذاری در ایران (تهران: مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بی تا)، ص ۱۳۳.
- ۷- در زبان ارمنی به زورا ساگینیان شهرت دارد.
- ۸- ZoraSaginian, Kensagerootiun (s.i: [s.n].n.d)
- ۹- Raffi Daregirk (Tehran, Modern 1971), ص ۱۸۵.

پیمان شماره ۵۶، تابستان ۱۳۹۰

ارمنیان تبریز بود. خانواده اش از دوران سلطنت فتحعلی شاه در ارتش ایران صاحب مدارج بالای نظامی بودند و سهراب فرزند ارشد سلیمان خان از افسران ارشد سپاه قاجار بود. ساگینیان بعد از اتمام تحصیلات خود در تلگراف خانه تبریز مشغول به کار شد و در دوران مشروطه خواهی تبریز به صف مبارزان ارمنی گروه پیرم خان پیوست. بعد از اتمام تحصیلات خود در رشته علوم سیاسی و اجتماعی، از دانشگاه ژنو به تبریز بازگشت و در سمت مترجم شخص استاندار در استانداری مشغول به کار شد. مدتی نیز به منزله استاد در مدرسه علوم سیاسی به تدریس پرداخت.^۸ سپس مفتخر به دریافت مقام مسؤل تلگراف خانه مرکزی ایران در بخش بین الملل شد و نخستین بار در دوره پنجم مجلس شورای ملی به نمایندگی از سوی ارمنیان شمال وارد مجلس گردید. او علاوه بر عرصه سیاست در زمینه مطبوعات نیز فعالیت هایی داشته و مدتی عضو هیأت تحریریه نشریه ارمنی زبان آرشالویس (سپیده صبح) و سردبیر هفته نامه آرا^۹ و (صبحگاه) در تهران بوده است. در زمینه ادبی نیز از او هجده اثر برجای مانده که یکی از آن ها به طور کامل به زبان فرانسه نوشته شده است.^۹

عنوان نماینده منتخب ارمنیان در دوره ششم مجلس تعیین شده است. از نکات جالب توجه در سند مذکور این موضوع است که تمامی اعضای انجمن منتخب تبریز از ارمنیان بوده و بر این اساس هیأت رئیسه را نیز اعضای مذکور تشکیل می داده اند. محل تشکیل انتخابات انجمن نیز مدرسه ارامنه آرامیان^۵ بوده است. از آن جایی که انتخابات انجمن های فرعی باید توسط انجمن مرکزی صورت می گرفت، اکثر اعضای انجمن های فرعی نیز به جز انجمن سلماس که دو عضو از اقلیت های کلدانی در آن حضور داشتند مابقی اعضا از ارمنیان ساکن شهرها و روستاهای ارمنی نشین آذربایجان بوده اند. مسلما وسعت پراکندگی جمعیتی ارمنیان ساکن در حوزه های انتخاباتی مذکور و شکل منظم ساختار اجتماعی و فرهنگی آن ها در انتخاب اعضای ارمنی انجمن های مذکور بی تأثیر نبوده است. البته در اردبیل به دلیل این که جمعیت ارمنیان ساکن در این شهر بسیار کم بوده، اقلیت ها مخصوصا ارمنیان، در شهر مذکور انجمنی تشکیل نداده و متعاقبا در انتخابات نیز شرکت نکردند. بخش هایی از صورت مجلس انتخابات ارامنه و کلدانیان ایالت آذربایجان ثبت شده.

به این ترتیب سهراب ساگینیان به عنوان نماینده ارامنه و کلدانیان آذربایجان در دوره ششم مجلس شورای ملی منتخب گردید.^۶

سهراب خان ساگینیان^۷، نماینده منتخب ارمنیان و کلدانیان در دوره ششم مجلس از

کارو، شاعر فریادها (۱۹۲۸-۲۰۰۷)

هویک میناسیان

طبلال! بزن، بزن! که نابود شدم
بر «تار» غروب زندگی، «پود» شدم
عمرم همه رفت، خفته در کوره مرگ
آتش زد استخوان بی دود شدم

کارو به همراه ویلیام سارویان، در زمان بازدید
سارویان از ایران

که می‌گوید، سنفونی سرگردان یک انسان، برادرم
ویگن.

وی در سال ۱۳۷۳ خورشیدی با استعفا از
سمت خود راهی ایالات متحده آمریکا شد.
کارو انسانی عجیب، دارای روحیه بسیار
حساس و هنرمندی با شهامت بود.
عاقبت این شاعر بزرگ و نامی در ۲۸ تیر
ماه ۱۳۸۶ هجری شمسی در آمریکا چهره در
نقاب خاک کشید.

در تاریخ ۲۴ اسفند ماه ۱۳۸۶ هجری
شمسی از سوی نویسندگان و شاعران معاصر
ارمنی ایران در مرکز انجمن نویسندگان ارمنی
ایران به مناسبت چهلمین روز درگذشت آن
شاعر مراسم باشکوهی برگزار گردید.

بودند. اعضای خانواده در دریان به ناچار راهی
شهر اراک شدند و تحت سرپرستی دائمی شان قرار
گرفتند، و پس از یک سال به شهر مراغه، سپس
به شهر تبریز مهاجرت نمودند ولی این مهاجرت
نیز نتوانست از نابه‌سامانی زندگی آن‌ها بکاهد.
سال‌ها در آن شهر با فقر و تنگدستی به
زندگی ادامه دادند. فقر خانواده باعث شد تا
بار دیگر راه سفر در پیش گرفته و راهی شهر
تهران شوند. کارو در این‌جا همکاری و فعالیت
مستقیم خود را با مجلات سپید و سیاه، امید/یران
و بخش خبری رادیو و تلویزیون شروع کرد،
کارو شاعر فریادها، با کوشش و تلاش فراوان
سعی کرد تا با شعرهای خود حس یأس و
نامیدی را از دل‌های افرادی که در سراسر عمر
خود جز رنج و زحمت چیزی نصیب‌شان
نشده بود، دور کرده و آنان را به ادامه زندگی
و کوشش و استقامت در راه بهتر زیستن دعوت
کند، و با نوشته‌های خود طی کردن این راه
دشوار و پر پیچ‌وخم را آسان سازد. کارو بعد
از انقلاب اسلامی چند سالی مسؤولیت خبر
صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران به زبان
فرانسه را عهده‌دار بود. از جمله آثار این شاعر
و هنرمند عبارت‌اند از:

شکست سکوت، ماسه‌ها و حماسه‌ها،
نامه‌های سرگردان، سایه ظلمت، سخنان
فکرآفرین از بزرگان، خاطرات یک گورکن،
دوبیتی‌های پریشان، پروازهای فکر، پارادی،

کارو در دریان نویسنده و شاعر نامدار ارمنی
ایران، برادر ویگن در دریان سلطان جاز ایران،
در سال ۱۹۲۸ میلادی در شهر همدان در یک
خانواده اصیل ارمنی چشم به جهان گشود. کودکی
و جوانی خود را در شهرهای همدان، اراک،
بروجرد، مراغه و تبریز سپری کرد. تسلط کامل
به زبان‌های انگلیسی و فرانسه از ویژگی‌های بارز
او بود. پدر بزرگ مادری‌اش از آرامنه اصیل،
سرشناس و ثروتمند شهر همدان و پدرش از
مهاجرینی بود که در سال ۱۹۱۵ میلادی در اثر
نسل‌کشی آرامنه توسط دولت ترکیه عثمانی از
آن‌جا گریخته و به ایران مهاجرت کرده بودند.
تقدیر او را به شهر همدان، به باغ پدر زن آینده‌اش
کشاند. وی چند سالی در باغ آن شخص به کار
پرداخت، سپس با دختر او ازدواج کرد. حاصل
این وصلت پنج پسر و سه دختر شد که همگی
در شهر همدان متولد شدند. کارو فرزند پنجم این
خانواده بود.

پدر وی بعد از مدتی به شغل تجارت فرش
مشغول شد و توانست زندگی کاملاً مرفهی برای
خانواده‌اش مهیا کند. ولی این وضع به درازا
نکشید، چون به بیماری ذات‌الریه مبتلا شد و پس
از بیماری کوتاه مدت در شهر بروجرد درگذشت.
بعد از مرگ پدر، خانواده در دریان از نظر مالی
در وضع بدی قرار گرفتند. خانواده مادری‌اش هم
که ثروتمند بودند به دلیل شروع جنگ جهانی
دوم و اشغال ایران توسط متفقین، ورشکست شده

چهار شعر از زوریک میرزایانس

شاعر معاصر ارمنی زبان

۱

در کنج میخانه لمیده‌ام،
و با روح مستم، مغموم و افسرده در رازونیاژم...
روباها چهارنعل می‌تازند
و در آفاق زرین غبار ناپدید می‌شوند.
از ظلمت سیر زمان و از طریق سپید قرن‌ها
دور می‌شوم
از گذر چهارنعل روباها به کرانه‌های گردش ایام
تنها جرقه‌ای بر می‌خیزد.
و در ژرفنای دل دیوانه‌ام سرگردان می‌گردد
و دلم همچون چلچراغی بزرگ روشن است
و ظلمت تیره‌ی شب‌ها را شعله‌ور می‌سازد.
گویا کسی دیوانه‌وار فریاد می‌کشد
(بیا، بیا...)

در کنج میخانه لمیده‌ام

و پیاله در میان انگشتان مرتعش می‌لرزد
گویا کسی به آرامی نجوا می‌کند (دیرمانده‌ای)
لیکن روح سرمستم
چیزی در نمی‌یابد...

۲

خورشید بر دل کوه‌ها خفته است
صخره‌های جدا از هم به یکدیگر پیوسته‌اند
روز خسته از عشق و مهرورزی
آسمان تاریک گویی کفنی است پاره پاره
که قرص خون‌آلود خورشید را در بر گرفته است
ظلمت با اشکی سیاه
بر آفتاب می‌گریزد.

۳

همچون انحنای پلی کهن،
همچون زمزمه‌ی حزن‌انگیز زنبور
همچون بوسه‌ی جلبک سبز
بر لب صخره‌ای فرسوده و تار
با دست نوازشگر این زندگی
گریه‌ای بر افراشته‌ام
زنبوری زمزمه‌گرم
و همچون کپک به زندگی آویخته‌ام.

۴

تو می‌خواهی زندگانت را رخشان کنی
ققنوس شوی
و همه آن‌هایی را که به تو بر می‌خورند
با اشتیاق و حشیانه‌ات بسوزانی.

اما چون تب شهوت بالا رود
و هنگامی که با تمام تار و پودت بلرزی
و درون شعله‌ها محو شوی
آن زمان آگاه باش
که انوار روانت شعله‌ور می‌گردند
تلفن‌ها فریاد می‌کشند
و تو در اطاق خلوت همچنان می‌دوی
فریاد خواهی کشید- او را خفه کنید...

ترجمه - دکتر هراند قوکاسیان